

STARPTAUTISKĀ *ISBN* AĢENTŪRA
STARPTAUTISKĀ GRĀMATU STANDARTNUMURU SISTĒMA

***ISBN* rokasgrāmata**

starptautiskais izdevums

5. izdevums

Rīga
Latvijas Nacionālā bibliotēka
2006

ISBN rokasgrāmata: starptautiskais izdevums
5. izdevums

Izdevums tulkots no:

International ISBN Agency. ISBN Users' manual : international edition. 5th ed.
Berlin : International ISBN Agency, 2005. 48 p.

Pieejams: <http://www.isbn-international.org/en/revision.html>.

ISBN 3-88053-113-7

Izdevums latviešu valodā publicēts tikai elektroniskā formātā un pieejams:

http://www.lnb.lv/struktura/BI/standartiz/ISBN_rokasgramata.pdf

Izdevums sagatavots projekta „Valsts vienotā bibliotēku informācijas sistēma” ietvaros.

Tulkojuma latviešu valodā darba grupa: Māra Indaberga, Guna Linkeviča,
Laimdota Prūse

Šo materiālu atļauts pārpublicēt, sniedzot norādi uz pirmavotu, kā arī informējot par to Starptautisko *ISBN* aģentūru.

© International ISBN Agency, 2005

© Latvijas Nacionālā bibliotēka, tulkojums latviešu valodā, 2006

ISBN 13: 978-9984-607-81-8

ISBN 10: 9984-607-81-X

Satura rādītājs

Priekšvārds piektajam izdevumam	5
1. Pamats	6
2. <i>ISBN</i> priekšrocības	7
3. <i>ISBN</i> funkcijas un darbības lauks	7
4. <i>ISBN</i> numura struktūra	9
4.1. Prefiksa elements	9
4.2. Reģistrācijas grupas elements	10
4.3. Reģistranta elements	10
4.4. Publikācijas elements	10
4.5. Kontrolcipars	10
4.6. Rindu sadalījums	12
5. <i>ISBN</i> lietošana	16
5.1. Vispārīgie noteikumi	16
5.2. Izmaiņas izdevumos	16
5.3. Atkārtoti faksimiliespiedumi	16
5.4. Publikācijas atšķirīgās produktformās	17
5.5. Neiesieti izdevumi	17
5.6. Vairāksējumu izdevumi	17
5.7. Izdevēja publikāciju pilns saraksts	17
5.8. Kopizdevumi	17
5.9. Aģentu tirgotās vai izplatītās publikācijas	18
5.10. Izdevniecība iegādājas otru izdevniecību	18
5.11. Izdevējs iegādājas citas izdevniecības pilnu krājumu un tiesības	18
5.12. Izdevēji ar vairākām izdošanas vietām	18
5.13. <i>ISBN</i> numuru un atbilstošo metadatu uzskaitē	18
5.14. <i>ISBN</i> numuru nekad nedrīkst izmantot otrreiz	20
6. <i>ISBN</i> piešķiršana elektroniskajiem izdevumiem un izglītībai/apmācībai paredzētai programmatūrai	20
6.1. <i>ISBN</i> elektroniskajām publikācijām	20
6.2. <i>ISBN</i> programmatūras produktiem	20
6.3. Principi <i>ISBN</i> numuru piešķiršanai elektroniskām publikācijām un atbilstošiem programmatūras produktiem	21
7. <i>ISBN</i> pēc pieprasījuma iespīestām publikācijām	21
8. <i>ISBN</i> numura novietojums un uzrādīšana publikācijā	22
8.1. Vispārīgie noteikumi	22
8.2. <i>ISBN</i> svītrkoda formā	23
8.3. Piecciparu pievienojamais kods	24
8.4. <i>EAN.UCC</i> svītrkodu nodrošināšana <i>ISBN</i> numuriem – norādījumi filmu oriģinālu piegādātājiem	24
8.5. Algoritms <i>ISBN</i> un <i>EAN.UCC</i> svītrkoda veidošanai	25
9. <i>ISBN</i> sistēmas pārvaldība	25
9.1. Vispārīgie noteikumi	25
9.2. Starptautiskā pārvaldība	25
9.3. <i>ISBN</i> reģistrācijas aģentūras	26
9.4. Izdevēju funkcijas sistēmas pārvaldībā	26
10. <i>ISBN</i> sistēmā neietilpstošie izdevēji	27
11. <i>ISBN</i> praktiskā izmantošana	27
12. <i>ISBN</i> un <i>EAN</i>	29

13. <i>ISBN</i> un citi identifikatori.....	30
13.1. <i>DOI</i>	30
13.2. <i>GTIN</i>	31
13.3. Interneta identifikatori: <i>URN</i>	31
13.4. <i>ISAN</i> un <i>V-ISAN</i>	32
13.5. <i>ISMN</i>	33
13.6. <i>ISRC</i>	34
13.7. <i>ISSN</i>	35
13.8. <i>ISTC</i>	35
13.9. <i>ISWC</i>	36
14. <i>ONIX</i>	37
15. Publikācijas par <i>ISBN</i>	37
Par <i>ISBN</i> sistēmu biežāk uzdotie jautājumi.....	38
Izvilkumi no Vadlīnijām 13 ciparu <i>ISBN</i> ieviešanai.....	45
Ieteikumi starptautisko sistēmu attīstīšanā.....	52

Priekšvārds piektajam izdevumam

Grāmatas standartnumurus (*SBN*) pirmoreiz ieviesa 1968. gadā Apvienotajā Karalistē, un kopš tā laika starptautiskā grāmatu standartnumuru sistēma ievērojami attīstījusies. Gada laikā *SBN* sistēma pārtapa par grāmatu starptautisko standartnumerāciju, un numura struktūra paplašinājās no 9 uz 10 cipariem. 1970. gadā Starptautiskā standartizācijas organizācija (*ISO*) to apstiprināja kā starptautisko standartu 2108, un sistēmas koordināciju uzņēmās Starptautiskā *ISBN* aģentūra, kas darbojās kā Berlīnes Valsts bibliotēkas struktūrvienība. Pašreiz *ISBN* sistēmu izmanto 166 valstīs.

ISBN sistēma sekmīgi attīstījās. Pieauga elektronisko izdevumu popularitāte. Radās jautājums par pastāvošās 10 ciparu *ISBN* sistēmas kapacitāti. Lai nodrošinātu kapacitāti ilgākam laikam, tika nolemts standartu pārstrādāt un izmantot Eiropas preču numerāciju (*EAN*) un *Bookland* programmatūru jauniem 13 ciparu *ISBN* numuriem. Tika izvērtētas arī vairākas citas alternatīvas, tomēr šis risinājums tika atzīts par ērtāko, jo tirdzniecībā šos numurus jau labi pazina kā *ISBN* svītrkoda formu. Turklāt *EAN.UCC*, kas starptautiskā līmenī regulē svītrkodēšanu, paziņoja, ka ir gatava izsniegt papildu 3 ciparu *EAN* prefiksus, tādējādi efektīvi garantējot sistēmas kapacitāti arī turpmāk.

Standartu pārstrādājot, tika izmantota izdevība pārskatīt un no jauna noteikt to materiālu loku, kam izmantojama *ISBN* identifikācija. Jaunajā standartā ietvertas izdevumu atsevišķas nodaļas, pat atsevišķi raksti (ja tie pieejami kā atsevišķas vienības). Šajā rokasgrāmatā iekļauta nodaļa „Biežāk uzdotie jautājumi”, kas palīdzēs sistēmu pareizi pielietot, kā arī instrukcija 13 ciparu *ISBN* ieviešanai. *ONIX* lietotāju ērtībai atsevišķā nodaļā norādīti būtiskākie metadati *ISBN* vajadzībām. Bez tam, lai radītu drošu pamatu turpmākajai darbībai, *ISBN* iegūst oficiālu raksturu kā dalībvalstu organizācija, ko uztur visas vietējā mērogā dibinātās *ISBN* aģentūras. Sīkāk vadības struktūra definēta atsevišķos dokumentos.

Šī *ISBN* rokasgrāmata uzskatāma par *ISO* apstiprinātā standarta teksta oficiālu komentāru. Tā attīsta standarta vispārīgos noteikumus konkrētās vadlīnijās, ilustrējot tās ar piemēriem. Rokasgrāmata un jaunais *ISO* standarts publicēti vienlaicīgi, tā atvieglojot *ISBN* aģentūrām un izdevējiem pārejas posmu līdz 2007. gada 1. janvārim, nostiprinot *ISBN* izmantošanas praksi, iepazīstinot ar standarta jauno darbības lauku un numuru piešķiršanas principiem. Sniegta sīka informācija par atbilstošiem produktiem, elektroniskajiem izdevumiem u.tml., tie tagad nav ierobežoti ar kādu noteiktu datējumu vai gala termiņu.

Rokasgrāmatas sagatavošanā piedalījās vairākas *ISBN* aģentūras, lielu darbu veica standarta *ISO* 2108 pārstrādāšanas grupa Stellas Grifitsas (Apvienotās Karalistes *ISBN* aģentūra) vadībā. Visi, kas devuši savu ieguldījumu, pelnījuši *ISBN* kopienas pateicību.

Protams, *ISBN* lietošana ir dinamisks process, tāpēc rokasgrāmatā arī turpmāk droši vien tiks ieviestas nelielas izmaiņas, tomēr tā uzskatāma par uzticamu ceļvedi turpmākajiem desmit gadiem.

2005. gada janvāris, Berlīne

Hartmuts Valrāvens

1. Pamats

Pirmoreiz jautājums par starptautiskas numerācijas sistēmas nepieciešamību un iespējamību tika apspriests 1966. gada novembrī Berlīnē 3. Starptautiskajā grāmatu tirgus izpētes un grāmatirdzniecības racionalizācijas konferencē.

Tajā laikā daudzi Eiropas izdevēji un grāmatu vairumtirgotāji domāja par datoru izmantošanu pasūtījumu apstrādē un inventarizācijas sistēmā. Bija skaidri redzams, ka efektīvas automatizētas sistēmas darbības priekšnoteikums ir unikāls un vienkāršs identifikators katrai publicētajai vienībai.

Šādām prasībām atbilstošu sistēmu, kas vēlāk kļuva pazīstama kā Starptautiskā grāmatu standartnumuru sistēma (*ISBN*), izveidoja, balstoties uz grāmatu numerācijas sistēmu, ko 1967. gadā ieviesa izdevēji *J. Whitakers & Sons Ltd.* (Apvienotā Karaliste) un 1968. gadā *R.R. Bowker* (ASV).

Tajā pašā laikā Starptautiskās standartizācijas organizācijas (*ISO*) 46. tehniskā komiteja nodibināja darba grupu, lai izpētītu iespēju piemērot britu sistēmu starptautiskai lietošanai.

1968. un 1969. gadā notika vairākas dažādu Eiropas valstu un Savienoto Valstu sanāksmes, un visās *ISO* dalībvalstīs tika izplatīts attiecīgs paziņojums.

Rezultātā 1970. gadā Starptautiskais grāmatu standartnumurs (*ISBN*) tika apstiprināts kā *ISO* standarts 2108¹. 1978. gadā standarts piedzīvoja 2. izdevumu, bet 1992. gadā to aizstāja 3. izdevums.

Šī starptautiskā standarta mērķis ir koordinēt un standartizēt *ISBN* lietošanu tā, lai numurs unikāli identificētu konkrēta izdevēja konkrētu publikāciju vai tās atsevišķu izdevumu.

Standarts tika pārstrādāts, jo grāmatas un tām pielīdzināmās vienības sāka nākt klajā jaunās nesējvidēs. Šobrīd *ISBN* sistēmu izmanto vairāk nekā 160 valstīs.

Kopš 2001. gada darba grupa, kurā ir nacionālo standartizācijas organizāciju izvirzītie delegāti, kas pārstāv *ISBN* aģentūras, izdevējus, grāmattirgotājus, bibliotēkas un sistēmu piegādātājus, ir strādājusi pie standarta 4. izdevuma. Šis izdevums, iespējams, ir *ISBN* sistēmas visplašākās pārstrādāšanas rezultāts. Tas paplašinājis sistēmas numerācijas kapacitāti, noteicis, kādi metadati jāiesniedz *ISBN* piešķiršanas laikā, izstrādājis noteikumus *ISBN* sistēmas pārvaldīšanai un vadīšanai, kā arī noteicis standarta reģistrācijas vadošo organizāciju. Rezultātā pirmo reizi kopš ieviešanas ir mainījusies *ISBN* numura struktūra un garums.

Rokasgrāmata skaidro sistēmas darbību un to, kas jāveic, lai pareizi iedalītu *ISBN* numurus. Tā sniedz vadošus skaidrojumus pārejas laikam no 10 ciparu struktūras uz paplašināto struktūru, kā arī daudz ko citu.

¹ To var iegādāties nacionālajās standartizācijas organizācijās.

2. *ISBN* priekšrocības

- *ISBN* ir monogrāfisko izdevumu unikāls starptautisks identifikators. Numura piešķiršana aizstāj darbu ar gariem aprakstošiem bibliogrāfiskajiem ierakstiem, ietaupa laiku un darbaspēku, un palīdz izvairīties no kļūdām, kas rodas pārrakstīšanas procesā.
- *ISBN* ļauj sastādīt un atjaunināt grāmatitirdzniecības rādītājus un bibliogrāfiskās datubāzes, piemēram, tirdzniecībā pieejamo grāmatu piedāvājuma katalogus, atvieglojot informācijas iegūšanu par grāmatām.
- *ISBN* izmanto pasūtīšanā un vairumtirdzniecībā; tā ir ātra un efektīva metode.
- *ISBN* numurs ir mašīnlasāms *EAN.UCC* 13 ciparu svītrkods, kas nodrošina ātru un nekļūdīgu nolasīšanu.
- *ISBN* ir nepieciešams, lai grāmatu veikalos varētu izmantot elektroniskās pārdošanas sistēmas.
- Tiesību pārvaldīšana galvenokārt tiek veikta, pamatojoties uz *ISBN*.
- *ISBN* numuri palīdz apkopot pārdošanas datus. Tie ļauj pārraudzīt dažādu produktformu un izdevumu pārdošanas panākumus, salīdzināt atšķirīgas tematiskās grupas un pat dažādas izdevniecības.
- Dažās valstīs nacionālās patapinājuma tiesības balstās uz *ISBN*. Šādas shēmas dod iespēju autoriem un ilustratoriem saņemt atlīdzību proporcionāli viņu grāmatu pieprasījumam publiskajās bibliotēkās.

3. *ISBN* funkcijas un darbības lauks

Atzīts vairāk nekā 160 pasaules valstīs, Starptautiskais grāmatas standartnumurs ir īss un skaidrs potenciāli mašīnlasāms identifikators. *ISBN* unikāli apzīmē konkrētu monogrāfisko izdevumu, tāpēc tas jāsaista ar šo izdevumu jau agrīnā izdošanas stadijā. Tas ir vitāli svarīgs ne vien grāmatu ražošanā, vairumtirdzniecībā, pārdošanas datu analizē un grāmatitirdzniecības bibliogrāfisko datu glabāšanas sistēmās, bet arī bibliotekārās informācijas pārvaldībā.

Tomēr tur, kur produktiem piemērojama cita numerācijas sistēma (piemēram, turpinājumresursiem un turpinājumu integrētajiem resursiem tāda ir *ISSN* un notīm – *ISMN*), tā arī jālieto. Kur nepieciešams, šie identifikatori jālieto apvienojumā ar *ISBN* (sk. arī 13.1.). Citu veidu identifikatori apskatīti 13. nodaļā.

ISBN numurus piešķir publiski pieejamiem monogrāfiskiem izdevumiem, kā arī dažiem radniecīgiem materiāliem – gan tiem, kas pieejami tirdzniecībā, gan arī tiem, kas tiek izplatīti bez maksas. *ISBN* kā identifikatoru drīkst izmantot arī monogrāfisko izdevumu daļām (piemēram, atsevišķām nodaļām) un turpinājumresursu atsevišķiem numuriem vai atsevišķiem rakstiem, ja tie pieejami kā atsevišķas vienības. Attiecībā uz dažādām nesējvidēm nav būtiski, kādā fiziskā formā saturs ticis dokumentēts vai tiek izplatīts

vairumtirdzniecībā, tomēr katrai no šīm produktformām jābūt ar atsevišķu identifikatoru.

Monogrāfisko izdevumu uzskaitījums, kam ir jāpiešķir *ISBN*:

- iespiestas grāmatas un brošūras,
- izdevumi Braila rakstā,
- izdevumi, ko izdevējs neplāno regulāri atjaunināt vai turpināt nenoteikti ilgu laiku,
- atsevišķu turpinājumresursu konkrēti raksti², bet ne pats turpinājumizdevums kopumā,
- kartes,
- izglītojošas mācību filmas, videofilmas un diapozitīvi,
- audiogrāmatas kasetēs, CD vai DVD (ieskaņotās grāmatas),
- elektroniskie izdevumi fiziskajos informācijas nesējos (mašīnlasāmās lentēs, disketēs, CD-ROM diskos) vai internetā,
- iespiestu monogrāfisko izdevumu digitalizētie eksemplāri,
- izdevumi mikroformās,
- programmatūra izglītībai vai mācībām,
- jaukta tipa izdevumi (kam pamatdaļa ir teksts).

Materiālu veidu uzskaitījums, kam nav jāpiešķir *ISBN*:

- turpinājumresursi³, ko kopumā vērtē kā bibliogrāfiskas vienības (atsevišķi laidieni var saņemt *ISBN*),
- abstraktas entītijas⁴ – tekstuāli darbi un citi abstrakti intelektuāla vai mākslinieciska satura darbi,
- īslaicīgas nozīmes (efemeri) iespieddarbi – reklāmas u.tml. materiāli,
- notis,
- tēlotājmākslas iespieddarbi un mapes bez titullapas un teksta,
- apsveikuma kartiņas,
- mūzikas skaņu ieraksti,
- programmatūra, kas nav paredzēta izglītībai vai mācībām,
- elektroniskie ziņojumu dēļi,
- e-pasta ziņojumi un cita elektroniskā sarakste,
- spēles.

² Ja izdevējs dara pieejamus atsevišķus rakstus, tie uzskatāmi par monogrāfiskiem izdevumiem, un tiem ir jāpiešķir *ISBN*. Tas neattiecas uz izpārdotu izdevumu eksemplāriem, kurus autors(i) var pasūtīt savām vajadzībām izplatīšanai pēc paša(u) ieskatiem.

³ Tie ir izdevumi, ko izdod ilgstoši, neparedzot konkrētu nobeigumu. Parasti šādus izdevumus izdod secīgos vai integrētos laidienos, kam parasti ir numurs vai hronoloģisks apzīmējums. Tipiski piemēri ir seriālizdevumi – laikraksti, periodiskie izdevumi, zinātniskie žurnāli, ilustrētie žurnāli u.tml., kā arī integrētie resursi – atjaunināmi neiesieti izdevumi un atjaunināmas tīmekļa vietnes. Konkrēti raksti vai laidieni, kas pieejami atsevišķi, uzskatāmi par monogrāfiskiem izdevumiem un tiem var piešķirt *ISBN* identifikatorus.

⁴ Piemēram, romāna „Sirmgalvis un jūra” katrai atsevišķai produktformai var piešķirt *ISBN*, bet pašam romānam kā abstraktam tekstuālam darbam, nedrīkst piešķirt *ISBN*.

Detalizētāka informācija par to, vai konkrēts produkta veids var saņemt *ISBN*, iegūstama vietējā *ISBN* aģentūrā.

4. *ISBN* numura struktūra

No 2007. gada 1. janvāra nacionālās *ISBN* aģentūras piešķirs tikai 13 ciparu *ISBN* numurus, kas sastāv no šādiem elementiem:

- prefiksa elementa,
- reģistrācijas grupas elementa,
- reģistranta elementa,
- publikācijas elementa,
- kontrolcipara.

Iespējā formā numuru vienmēr ievada burti „*ISBN*”.

PIEZĪME. Valstīs, kur nelieto latīņu alfabētu, papildus latīņu burtiem „*ISBN*” var lietot šo abreviatūru vietējās valodas rakstībā.

ISBN numurs sastāv no 5 elementiem; trim no tiem garums var būt dažāds, taču pirmais un pēdējais elements ir noteikta garuma.

Katrs elements skaidri jāatdala ar defīsi vai atstarpī, kad to uzrāda vizuāli nolasāmā formā.

ISBN 978-0-571-08989-5

vai

ISBN 978 0 571 08989 5

PIEZĪME. Defīšiem un atstarpēm nav leksiskas nozīmes, tās tikai atvieglo numura uztveramību.

Ciparu skaits otrajā, trešajā un ceturtajā *ISBN* elementā (grupa, reģistrants, publikācija) var būt dažāds. Reģistrācijas grupas un reģistranta elementa garums atkarīgs no grupas vai reģistranta izdevējdarbības apjoma. Ja šie elementi īsāki, paredzams, ka šai grupai vai reģistrantam, vai arī tiem abiem, būs daudz publikāciju.

4.1. Prefiksa elements

ISBN numura pirmais elements ir trīsciparu skaitlis, ko piešķirusi Eiropas preču numerācijas (*EAN*) starptautiskā aģentūra. Tā jau atļāvusi izmantot prefiksus „978” un „979”, taču turpmāk tā var piešķirt arī vēl citus prefiksus, ja tie būs nepieciešami *ISBN* sistēmas kapacitātes turpmākai uzturēšanai.

PIEMĒRS: 978

4.2. Reģistrācijas grupas elements

ISBN numura otrais elements identificē *ISBN* sistēmas dalībnieku – valsti, ģeogrāfisko reģionu vai valodas areālu. Daži *ISBN* sistēmas dalībnieki veido vienas valodas areālu (piemēram, reģistrācijas grupas numurs „3” – vāciski runājošo valstu grupa), citi veido reģionālu vienību (piemēram, reģistrācijas grupa „982” – Klusā okeāna Dienvidu krasta valstis). Šī elementa garums var sasniegt 5 ciparus.

Reģistrācijas grupas elementus iedala Starptautiskā *ISBN* aģentūra.

PIEMĒRS: 978-0

4.3. Reģistranta elements

ISBN numura trešais elements identificē konkrētu izdevēju vai izdevniecības ziņas dotajā reģistrācijas grupā. Šī elementa garums mainās atkarībā no izdevēja paredzētā izdevējdarbības apjoma un var būt līdz 7 cipariem. Izdevējiem, kam liels paredzamo publicējamo nosaukumu skaits, šis elements ir īsāks, un otrādi.

Lai saņemtu unikālu reģistranta elementu, potenciālie reģistranti vēršas *ISBN* aģentūrā, kas atbild par *ISBN* sistēmu valstī, reģionā vai attiecīgajā valodas grupā. Kad reģistranti ir izlietojuši visus sev piešķirtos *ISBN* numurus, viņiem drīkst iedalīt nākamo reģistranta elementu, lai būtu iespējams *ISBN* numuru piešķiršanu turpināt.

PIEMĒRS: 978-0-11

4.4. Publikācijas elements

ISBN numura ceturtais elements identificē konkrēto izdevumu, ko izdevējs laidis klajā. Šī elementa garums atkarīgs no izdevēja paredzētā izdevējdarbības apjoma, tā garums var būt līdz 6 cipariem. Izdevējiem ar paredzamu lielāku izdodamo nosaukumu skaitu piešķir garāku publikācijas elementu, un otrādi. Lai saglabātu pastāvīgu *ISBN* numura garumu, izdevumu numerāciju uzsākot, lieto nulles.

PIEMĒRS: 978-0-11-000222

4.5. Kontrolcipars

ISBN numura piektais elements ir kontrolcipars. To izskaitļo ar algoritmu pēc moduļa 10.

Katru no pirmajiem 12 *ISBN* numura cipariem pamīšus reizina ar 1 un ar 3. Kontrolciparu iegūst, atņemot no skaitļa 10 augšminēto reizinājumu summas atlikumu, kas rodas, dalot šo summu ar 10. Ir viens izņēmums – ja rezultāts ir 10, tad kontrolcipars būs 0.

Lai izskaitļotu kontrolciparu *ISBN* numuram 978-0-11-000222-?, jāveic šādi soļi:

1. solis. Aprēķina reizinājumu summu numura pirmajiem 12 cipariem, tos pamīšus reizinot ar 1 un 3 (sk. tabulu).

	Prefiksa elements			Reģistrācijas grupas elements	Reģistranta elements		Publikācijas elements						Kontrolcipars	Summa
	9	7	8		1	1	0	0	0	2	2	2		
<i>ISBN</i>	9	7	8	0	1	1	0	0	0	2	2	2	?	
Reizinātāji	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	-	
Rezultāts	9	21	8	0	1	3	0	0	0	6	2	6	-	56

2. solis. Reizinājumu summu izdala ar 10, un nosaka atlikumu.

$$56 : 10 = 5, \text{ atlikums} = 6$$

3. solis. Atņem atlikumu no skaitļa 10. Iznākumā iegūst kontrolciparu. Izņēmums: ja 2. solī atlikums ir 0, tad kontrolcipars būs 0.

$$10 - 6 = 4$$

$$\text{kontrolcipars} = 4$$

$$ISBN = 978-0-11-000222-4$$

Kontrolcipara izskaitļošanu alternatīvi var veikt ar šādu formulu:

$$\text{Kontrolcipars} = \text{mod } 10 \{10 - [\text{mod } 10 (\text{pirmo } 12 \text{ ISBN ciparu reizinājumu summa})]\}$$

$$\text{Kontrolcipars} = \text{mod } 10 \{10 - [\text{mod } 10 (56)]\}$$

$$\text{Kontrolcipars} = 4$$

Saskaitot reizinājumu summu ar kontrolciparu, summai bez atlikuma jādalās ar 10, tikai tad *ISBN* numurs ir pareizs.

PIEZĪME. Reģistrācijas grupas, reģistranta un publikācijas elementi var būt atšķirīgi pēc garuma un ne vienmēr tādi kā dotajā piemērā. Ne visas reģistrācijas grupas un reģistranta identifikatoru kombinācijas ir derīgas. Lai pārliecinātos par *ISBN* elementu dalījuma pareizību, sk. nodaļu „Rindu sadalījums”.

Ieteicams sazināties ar vietējo *ISBN* aģentūru, kas palīdzēs sagatavot *ISBN* numurus, apgādājot ar iepriekš izskaitļotiem sarakstiem vai piegādājot programmatūru, lai tos varētu aprēķināt paši izdevēji.

4.6. Rindu sadalījums

Konkrētā reģistrētā reģionālajā vai valodas grupā rindas piešķir atkarībā no paredzētā pieprasījuma (t.i., izdošanas programmas apjoma). Starptautiskā *ISBN* aģentūra, gādājot par turpmāko kapacitāti, dažus reģistrācijas grupas identifikatorus tur rezervē. Tos pēc vajadzības var piešķirt, kad kādā no grupām atlicis maz rindu. Bez tam grupā, kam jau ir piešķirtas reģistrantu identifikatoru rindas, tās var palikt arī rezervē – nedefinētas.

Sīkākas ziņas par reģistrācijas grupu un reģistrantu rindu metadatiem var iegūt Starptautiskajā *ISBN* aģentūrā, kur var arī uzzināt, vai pašreiz piešķirtās definētās rindas ir derīgas. Ne visas reģistrācijas grupu un reģistrantu identifikatoru kombinācijas tādas ir. Turpmāk izskaidrots, kāda formula izmantojama (izmantojot aptverošos grupas un reģistrantu rindas metadatus), lai *ISBN* numuru sadalītu pa sastāvdaļām. Par kontrolcipara aprēķināšanu un tā pareizības pārbaudi sk. nodaļā „4.5. Kontrolcipars”.

Ciparu skaits katrā no reģistrācijas grupas, reģistranta un publikācijas elementiem *ISBN* numurā var būt atšķirīgs, taču to kopskaits ir deviņi. Šie deviņi cipari ar trīsciparu sākuma prefiksu un beigu kontrolciparu kopā veido 13 ciparu *ISBN* numuru. Ciparu skaits reģistrācijas grupas un reģistranta elementos mainās atkarībā no attiecīgās grupas vai konkrētā reģistranta izdevējdarbības apjoma. Tās grupas, kam paredzēts liels monogrāfisko publikāciju skaits, saņem grupas elementu viena vai divu ciparu garumā. Izdevēji, kas paredzējuši izdot lielu nosaukumu skaitu, saņem reģistranta elementu divu vai trīs ciparu garumā.

PIEZĪME. Ciparu skaits, kas iedalīts grupai un reģistrantam, kamēr lietošanā ir prefikss 978, vairs neder nosakot ciparus nākamā prefiksa (piemēram, 979) diapazonā. Nākamajiem prefiksiem reģistrācijas grupu un reģistrantu ciparu piešķirums atspoguļos iepriekšējo piešķirumu vēsturi un turpmākos projektus visai šī prefiksa sistēmai kopumā.

13 ciparu *ISBN* numura dalījums elementos notiek divos paņēmienos, – vispirms nosaka reģistrācijas grupu atbilstoši noteikumiem par konkrēto prefiksu, kas iedalīts *ISBN* numuru piešķiršanai; pēc tam nosaka reģistranta un publikācijas elementu garumu, izmantojot reģistrācijas grupas noteikumus. Noteikumi par reģistrācijas grupām pieejami Starptautiskajā *ISBN* aģentūrā.

1. tabulā parādīts reģistrācijas grupu rindu sadalījums ar prefiksu 978. Kad *EAN.UCC* noteiks *ISBN* sistēmai nākamo prefiksu, Starptautiskajā *ISBN* aģentūrā būs pieejami noteikumi par reģistrācijas grupām šī *EAN.UCC* prefiksa ietvaros jau pirms grupu reģistrācijas sākuma. *Ļoti ieteicams regulāri pārbaudīt papildinājumus un izmaiņas grupu reģistrācijas noteikumos Starptautiskajā ISBN aģentūrā.*

1. tabula. Reģistrācijas grupu sadalījums prefiksa 978 ietvaros

Prefiksa elements	Reģistrācijas grupas elementu rinda	Reģistrācijas grupā pieejamo numuru skaits
978	0-5	100 000 000
	6	(Rinda nav definēta)
	7	100 000 000
	80-94	10 000 000
	950-989	1 000 000
	9900-9989	100 000
	99900-99999	10 000

2. tabulā parādīts, kā izveidot numuru struktūru reģistrācijas grupā prefiksa 978 ietvaros. Pārbaudot prefiksa elementam sekojošos piecus ciparus, var noteikt reģistrācijas grupas elementa garumu. Kad tas ir zināms, var noteikt reģistrantu grupas struktūru.

2. tabula. Metode reģistrācijas grupas struktūras izveidošanai prefiksa elementa 978 ietvaros

Ja prefiksam sekojošais piecu ciparu elements ir intervālā:	Reģistrācijas grupas elementa garums ir:	Prefiksa elementa un reģistrācijas grupas sadalījums būs aiz šādiem cipariem un ar tiem saistītajiem elementiem
00000 – 59999	1	3. (prefiksa elements) 4. (reģistrācijas grupa)
60000 – 69999	0 (nav definēts)	(nedefinēta rinda)
70000 – 79999	1	3.(prefiksa elements) 4. (reģistrācijas grupa)
80000 – 94999	2	3. (prefiksa elements) 5. (reģistrācijas grupa)
95000 – 98999	3	3. (prefiksa elements) 6. (reģistrācijas grupa)
99000 – 99899	4	3. (prefiksa elements) 7. (reģistrācijas grupa)
99900 - 99999	5	3. (prefiksa elements) 8. (reģistrācijas grupa)

Reģistrantu elementu garumu reģistrācijas grupās nosaka *ISBN* aģentūras atbilstoši grāmatizdošanas nozares vajadzībām attiecīgajā reģionā. Starptautiskajai *ISBN* aģentūrai jānosaka reģistrācijas grupai piešķiramās rindas jau pirms *ISBN* numuru rindu definēšanas šīs grupas izdevējiem.

1. PIEMĒRS:

Pārbaudāmais *ISBN*: 9786000000004

EAN.UCC prefikss: 978

(Pārbaudāmais reģistrācijas grupas segments): 60000

Reģistrācijas grupa: (nav definēta un nav pareiza)

PIEZĪME. Šis pārbaudāmais *ISBN* numurs nav pareizs, jo pārbaudāmās grupas segments ir starp 60000 un 69999, kam noteiktais grupas elementa garums ir 0 (tāds nav definēts).

2. PIEMĒRS:

Pārbaudāmais *ISBN*: 9780777777770

EAN.UCC prefikss: 978

(Pārbaudāmais reģistrācijas grupas segments): 07777

Reģistrācijas grupa: 0

PIEZĪME. Pārbaudāmais *ISBN* ir pareizs, jo pārbaudāmais reģistrācijas grupas segments ir starp 00000 un 59999, kam noteiktais reģistrācijas grupas elementa garums – 1 cipars (definēts un pareizs).

3. tabula ilustrē reģistrantu elementu rindu dalījumu un publikāciju elementus reģistrācijas grupā 978-0. Izmantojamo reģistrantu elementu rindas lietošanai katrā reģistrācijas grupā nosaka Starptautiskā *ISBN* aģentūra, pamatojoties uz grupā paredzētās izdošanas programmām.

3. tabula. Reģistrantu elementu rindu dalījums un publikāciju elementi grupā 978-0

Reģistrācijas grupa	Reģistranta elementu rinda	Reģistranta izmantojamie <i>ISBN</i> numuri savu izdevumu identifikācijai
978-0	00-19	1 000 000
	200-699	100 000
	7000-8499	10 000
	85000-89999	1 000
	900000-949999	100
	9500000-9999999	10

4. tabulā parādīts, kā reģistrācijas grupā 978-0 izveidot iekšējo struktūru. Izpētot piecus ciparus aiz reģistrācijas grupas elementa, iespējams noteikt reģistranta elementa garumu. Ja reģistranta elementa garums ir zināms, var aprēķināt publikācijas elementa garumu.

4. tabula. Reģistrācijas grupas 978-0 iekšējās struktūras noteikšanas metode

Ja reģistrācijas grupas elementam sekojošie 5 cipari ir intervālā:	Reģistranta elementa garums ir:	Publikācijas elementa garums ir:	Iekšējais dalījums būs aiz katra no šādiem cipariem un ar tiem saistītajiem elementiem:
00000 – 19999	2	6	3. prefikss), 4. (grupa), 6. (reģistrants), 12. (publikācija)
20000 – 69999	3	5	3. (prefikss), 4. (grupa), 7. (reģistrants), 12. (publikācija)
70000 – 84999	4	4	3. prefikss), 4. (grupa), 8. (reģistrants), 12. (publikācija)
85000 – 89999	5	3	3. (prefikss), 4. (grupa), 9. (reģistrants), 12. (publikācija)
90000 – 94999	6	2	3. (prefikss), 4. (grupa), 10. (reģistrants), 12. (publikācija)
95000 - 99999	7	7	3. (prefikss), 4. (grupa), 11. (reģistrants), 12. (publikācija)

PIEMĒRS:Pārbaudāmais *ISBN*: 9780777777770*EAN.UCC* prefikss: 978

Reģistrācijas grupa: 0

(reģistranta testa segments): 77777

Reģistrants: 7777

Publikācija: 7777

Kontrolcipars: 0

Atveidojamais *ISBN*: 978-0-7777-7777-0

PIEZĪME. Pārbaudāmā reģistranta segments ir rindā no 70000 līdz 84999, kam noteiktais reģistranta elementa garums ir 4 cipari (definēts un pareizs).

5. tabula ilustrē grupas 978-952 reģistrantu izmantojamo numuru rindas un maksimālo publikāciju skaitu katram reģistrantam:

5. tabula. Reģistrantu numuru rindu sadalījums un numuri nosaukumu identifikācijai reģistrācijas grupā 978-952

Reģistrācijas grupa	Reģistrantu elementu rinda	Reģistranta izmantojamo <i>ISBN</i> numuru skaits savu izdevumu identifikācijai
978-952	00 – 19	10 000
	200 – 499	1 000
	5000 – 8899	100
	89 – 94	10 000
	9500 – 9899	100
	99000 - 99999	10

6. tabulā parādīts, kā reģistrācijas grupā 978-952 izveidota iekšējā struktūra. Izpētot piecus ciparus aiz reģistrācijas grupas elementa, iespējams noteikt reģistranta elementa garumu. Ja zināms reģistranta elementa garums, var aprēķināt publikācijas elementa garumu.

6. tabula. Iekšējās struktūras noteikšanas metode grupā 978-952

Ja reģistrācijas grupas elementam sekojošie 5 cipari ir intervālā:	Reģistranta elementa garums ir:	Publikācijas elementa garums ir:	Iekšējais dalījums būs aiz katra no norādītajiem cipariem un attiecīgajiem elementiem:
00000 – 19999	2	4	3. (prefikss), 6. (grupa), 8. (reģistrants), 12. (publikācija)
20000 – 49999	3	3	3. (prefikss), 6. (grupa), 9. (reģistrants), 12. (publikācija)
50000 – 88999	4	2	3. (prefikss), 6. (grupa), 10. (reģistrants), 12. (publikācija)
89000 – 94999	2	4	3. (prefikss), 6. (grupa), 8. (reģistrants), 12. (publikācija)
95000 – 98999	5	2	3. (prefikss), 6. (grupa), 10. (reģistrants), 12. (publikācija)
99000 – 99999	5	1	3. (prefikss), 6. (grupa), 11. (reģistrants), 12. (publikācija)

PIEMĒRS:

Pārbaudāmais *ISBN*: 9789528988885

EAN.UCC prefikss: 978

Reģistrācijas grupa: 952

(pārbaudāmais reģistranta segments): 89888

Reģistrants: 89

Publikācija: 8888

Kontrolcipars: 5

Atveidojams *ISBN*: 978-952-89-8888-5

PIEZĪME. Pārbaudāmais reģistranta segments ir rindā no 89000 līdz 94999, kam noteiktais reģistranta elementa garums ir 2 cipari (definēts un pareizs).

5. *ISBN* lietošana

5.1. Vispārīgie noteikumi

Katrai izdevēja klajā laistai monogrāfiskai publikācijai vai tās atsevišķam izdevumam ir jāpiešķir savs *ISBN* numurs. Atsevišķs *ISBN* numurs jāpiešķir monogrāfiskas publikācijas izdevumam katrā konkrētā valodā. Ja publikāciju dara pieejamu gan atsevišķi, gan arī kā sērijas daļu, katrs variants uzskatāms par atsevišķu izdevumu un katram no tiem jāpiešķir atsevišķs *ISBN* numurs.

5.2. Izmaiņas izdevumos

Ja kādā no publikācijas daļām vai vairākās daļās izdarīti būtiski grozījumi, izdevumam jāpiešķir jauns *ISBN* numurs. Atsevišķs numurs jāpiešķir arī izdevumam, kam ir izmaiņas nosaukumā. Ja mainīts vāka dizains vai krāsa, vai ja mainīta cena, tad jauns *ISBN* numurs nav nepieciešams. Ja izdevumā veikti nebūtiski grozījumi (piemēram, izlabotas drukas kļūdas), arī tad nav nepieciešams jauns *ISBN* numurs.

5.3. Atkārtoti faksimiliespiedumi

Ja atkārtotu faksimilizdevumu laiž klajā cits izdevējs, vai to iespiež ar citām izdevējziņām, ir jāpiešķir jauns *ISBN* numurs. Arī tad, ja faksimilizdevumu viens un tas pats izdevējs izdod ar citu personvārdu vai nosaukumu izdevējziņās, ir jāpiešķir cits *ISBN* numurs.

Piemēram, *Edition Leipzig* 1998. gadā izdeva Hainera Plaula *Illustrierte Karl-May-Bibliographie* (*ISBN* 3-361-00145-5). Atkārtotam faksimilizdevumam, ko 1989. gadā izdeva *Saur*, tika piešķirts jauns *ISBN* numurs no šī izdevēja numuru diapazona (*ISBN* 3-598-07258-9).

5.4. Publikācijas atšķirīgās produktformās

Izdevumam dažādās produktformās (piemēram, iesieta grāmata, brošēta grāmata, izdevums Braila rakstā, audiogrāmata, tiešsaistes elektroniskā publikācija) katrai no formām piešķirams savs *ISBN* numurs. Ja elektroniskās publikācijas dara pieejamas dažādos formātos (piemēram, .lit, .pdf, .html, .pdb), katram no atsevišķi pieejamiem formātiem piešķirams savs *ISBN* numurs.

5.5. Neiesieti izdevumi

Pabeigtiem neiesietiem izdevumiem, t.i., izdevumiem, ko neparedz turpināt neierobežoti ilgu laiku, jāpiešķir *ISBN* numurs.

Atsevišķs numurs nav jāpiešķir, ja neiesiets izdevums tiek pastāvīgi atjaunināts (ja tas ir integrētais resurss). Tāpat atsevišķus numurus nepiešķir atsevišķām atjauninātām šāda izdevuma daļām (sk. 13.7.).

5.6. Vairāksējumu izdevumi

Izdevumam var būt vairāki sējumi, un šādos gadījumos ir jāpiešķir *ISBN* numurs visiem sējumiem kopā kā komplektam. Ja sējumi pieejami atsevišķi, katra sējuma identificēšanai jāpiešķir savs unikāls *ISBN*. Titullapas otrā pusē (vai tās ekvivalentā neiespiestas versijas gadījumā) vienmēr skaidri jānorāda visa komplekta un konkrētā sējuma *ISBN* numurs.

Arī tajos gadījumos, kad vairāksējumu izdevums pieejams tikai kā komplekts, ieteicams piešķirt atsevišķu *ISBN* numuru katram sējumam. Tā tiks nodrošinātas transakciju darbību dažādās stadijas, ieskaitot nosūtīšanas gadījumus, kad visi sējumi netiek vienlaicīgi izdoti vai izplatīti, un kad nepieciešams aizvietot bojātus eksemplārus.

5.7. Izdevēja publikāciju pilns saraksts

Izdevējiem nepieciešams piešķirt *ISBN* numurus visiem saviem izdevumiem un, publicējot informāciju par izdevumiem izdevēju katalogos, kā iespiestajos, tā elektroniskajos, ir jāuzrāda *ISBN* numuri. *ISBN* numurs jāuzrāda arī pirmajā pieejamā atkārtotā izdevumā vai atkārtotā metienā.

5.8. Kopizdevumi

Parasti izdevumam, ko laiž klajā ar apvienotām izdevējziņām par vairākiem izdevējiem, piešķir tā izdevēja *ISBN* numuru, kas atbild par izplatīšanu. Tomēr ir pieļaujams arī pārējiem līdzizdevējiem piešķirt šim izdevumam savus *ISBN*, uzrādot tos lappusē ar autortiesību ziņām. Šajos gadījumos svītrkodā jāuzrāda tikai viens *ISBN* numurs.

5.9. Aģentu tirgotās vai izplatītās publikācijas

(Šie noteikumi, izņemot punktus a. un c., attiecas tikai uz tām valstīm, kas vēl nav iesaistījušās *ISBN* sistēmā).

- a. *ISBN* standarts nosaka, ka konkrēta izdevēja viens konkrēts izdevums saņem tikai vienu *ISBN* numuru. Šis numurs jā saglabā neatkarīgi no tā, kur un kas izplata vai pārdod šo izdevumu.
- b. Izdevumam, ko importējis tikai kāds konkrēts izplatītājs vai tirdzniecības aģents no teritorijas, kas neietilpst *ISBN* sistēmā, un kam nav piešķirts *ISBN* numurs, to var piešķirt šis konkrētais izplatītājs.
- c. Izdevumam, ko importējis kāds konkrēts izplatītājs vai tirdzniecības aģents un kam pievienota jauna titullapa ar šī konkrētā izplatītāja izdevējziņām oriģinālā izdevēja ziņu vietā, *ISBN* numuru piešķir šis izplatītājs vai tirdzniecības aģents. Jāuzrāda arī oriģinālā izdevēja piešķirtais *ISBN* numurs.
- d. Izdevumam, ko importējuši vairāki izplatītāji no reģiona, kas neietilpst *ISBN* sistēmā, un kam nav *ISBN* numura, numuru var piešķirt *ISBN* aģentūra, kas atbild par šiem izplatītājiem.

5.10. Izdevniecība iegādājas otru izdevniecību

Izdevējs, kas iegādājies citu izdevniecību, var turpināt izmantot sākotnēji piešķirtos *ISBN* numurus.

5.11. Izdevējs iegādājas citas izdevniecības pilnu krājumu un tiesības

Izdevējs, kas iegādājies citas izdevniecības krājumu un tiesības uz šiem izdevumiem, var turpināt izmantot sākotnēji piešķirtos *ISBN* numurus līdz tam laikam, kad jaunā firma sāk izdot šo publikāciju atkārtotus izdevumus vai metienus ar savu *ISBN* reģistranta elementu.

5.12. Izdevēji ar vairākām izdošanas vietām

- a. Izdevējs, kas darbojas vairākās vietās, kuras visas tiek uzskaitītas publikācijas izdevējziņās, drīkst piešķirt šai publikācijai tikai vienu *ISBN* numuru.
- b. Izdevējam, kas vada atsevišķus birojus vai filiāles dažādās vietās, var būt reģistranta elementi katram no šiem birojiem vai filiālēm. Tomēr katrai publikācijai attiecīgais atbildīgais birojs vai filiāle piešķir tikai vienu *ISBN*.

5.13. *ISBN* numuru un atbilstošo metadatu uzskaitē

Izdevēja pienākums ir informēt savu grupas aģentūru vai organizāciju, kas atbild par publikāciju reģistrāciju, par *ISBN* numuriem, kas tiks piešķirti gaidāmajiem izdevumiem. Šajā informācijā jāiekļauj minimāls daudzums aprakstošo metadatu ele-

mentu, un tiem jābūt savienojamiem ar *ONIX* starptautiskajiem produktinformācijas standartiem, ko pārvalda Elektroniskās komercijas grāmatu un seriālizdevumu nozarēs starptautiskā grupa (*EDItEUR*) un ar to saistītās organizācijas:

Datu elements	Komentāri	ONIX elements(i)
<i>ISBN</i>	13 ciparu <i>ISBN</i> formātā	<ProductIdentifier>
Produktforma	Kodējums, kas norāda produkta nesējvidi un/vai formātu	<ProductForm> <EpubFormat>
Nosaukums	Publikācijas nosaukums, pēc vajadzības arī apakšnosaukums	<Title> salikts
Sērija	Sērijas nosaukums, pēc vajadzības arī numurs	<Series> salikts
Līdzradītājs	Līdzradītāja lomas kods(i) un personvārdi vai nosaukumi	<Contributor> salikts
Izdevums	Izdevuma kārtas numurs (katram nākamajam pēc pirmā izdevuma), tips un ziņas	<EditionTypeCode> <EditionNumber> <EditionStatement>
Teksta valoda(s)	Valodu kodiem jālieto <i>ISO 639-2/B</i>	<Language> salikts
Izlaides ziņas	Preču zīmes nosaukums, ar kādu izdevums publicēts	<ImprintName>
Izdevējs	Persona vai institūcija, uz ko publicēšanas laikā attiecas izlaides ziņas	<Publisher> salikts
Izdošanas valsts	Valstu kodiem jālieto <i>ISO 3166</i>	<CountryOfPublication>
Izdošanas datējums	Datējums, kad izdevums pirmo reizi publicēts ar doto <i>ISBN</i> . Datējumu uzrāda <i>ISO 8601</i> formātā (GGGG-MM-DD)	<PublicationDate>
Pamatizdevuma <i>ISBN</i>	Ja nepieciešams, uzrāda pamatizdevuma, kura daļa ir dotais izdevums, <i>ISBN</i>	<RelatedProduct> salikts

Starptautiskā *ISBN* aģentūra pēc pieprasījuma nodrošina ar *XML* valodas shēmu un programmatūru, kas ļauj izpildīt prasības attiecībā uz ievades datiem. Papildinformācija un metadatu shēma ir pieejama www.editeur.org/onix_isbn.html.

Datubāzēm, kas saista *ISBN* numurus ar to metadatiem (piemēram, grāmatu piedāvājuma sarakstiem, nacionālajām bibliogrāfijām u.tml.), ir jābūt pieejamām un tās regulāri jāatjaunina. Ja *ISBN* aģentūra nesniedz šādus pakalpojumus, tā tomēr atbild par sakariem ar attiecīgo pakalpojumu sniedzējiem, lai nodrošinātu pakalpojumu

pieejamību. Nodrošinot piekļuvi šādai informācijai, *ISBN* aģentūra drīkst iekasēt no lietotājiem maksu.

5.14. *ISBN* numuru nekad nedrīkst izmantot otrreiz

Kad monogrāfiskai publikācijai piešķirts *ISBN* numurs, šo numuru nekad nedrīkst izmantot citas monogrāfiskās publikācijas identificēšanai, pat tad nē, ja konstatēts, ka piešķirums kļūdaini. Ja reģistrants atklāj, ka *ISBN* piešķirts kļūdaini, viņam tas jāsvītro no izmantojamo numuru saraksta un jāpaziņo par to savai *ISBN* aģentūrai.

6. *ISBN* piešķiršana elektroniskajiem izdevumiem un izglītībai/apmācībai paredzētai programmatūrai

6.1. *ISBN* elektroniskajām publikācijām

Elektroniski pieejamām publikācijām (piemēram, e-grāmatām, CD-ROM diskam vai publikācijām internetā), ja tajās ir teksts, tās ir publiski pieejamas un nav nodoma tās izvērst par turpinājumiem, piešķir *ISBN* numurus.

Šādās publikācijās var būt arī attēli un skaņa, bet ar saiti pievienotais materiāls (piemēram, hiperteksts) būs attiecināms uz to pašu *ISBN* tikai tajā gadījumā, ja radniecīgais materiāls tiešām ir attiecīgās publikācijas sastāvdaļa.

ISBN numuri nav jāpiešķir šādām publikācijām:

- publikācijām, kurās bieži tiek izdarītas izmaiņas, un tās pieejamas lietotājam tūlīt pēc šo izmaiņu ieviešanas, piemēram, tiešsaistes datubāzes,
- tīmekļa vietnēm,
- reklāmas un sludinājumu materiāliem,
- ziņojumu dēļiem,
- e-pasta vēstulēm u.c. elektroniskajai sarakstei,
- meklētājprogrammām,
- spēlēm,
- personiskiem dokumentiem (piemēram, elektroniskajiem *curriculum vitae* vai personu raksturojumiem elektroniskā formā),
- plānotājiem/dienasgrāmatām.

6.2. *ISBN* programmatūras produktiem

ISBN var izmantot, lai identificētu atsevišķus programmatūras produktus, kas paredzēti izglītības un apmācību mērķiem, piemēram, datoros izmantojamus mācību materiālus, kas nav pielāgojami un neprasa datus, lai funkcionētu.

Visiem pārējiem programmatūru produktiem (piemēram, datorspēlēm) *ISBN* nav jāpiešķir.

6.3. Principi *ISBN* numuru piešķiršanai elektroniskām publikācijām un atbilstošiem programmatūras produktiem

- Ja konkrētai publikācijai vai citam produktam piekļuvi nodrošina dažādas operētājsistēmas un/vai komandvalodas, katram atsevišķam formātam jāpiešķir savs unikāls *ISBN*. Tomēr *ISBN* nedrīkst piešķirt ne pašai operētājsistēmai, ne arī nolasīšanas iekārtai.
- Ja publikācija vai produkts tiek atjaunināts, pārstrādāts vai labots, un izmaiņas ir pietiekami būtiskas, lai to uzskatītu par jaunu izdevumu, tam jāpiešķir atsevišķs *ISBN*.
- Esošas publikācijas vai produkta piekļuves atjaunošana, pat ja tam ir jauns noformējums, bet atveidojums būtiski neatšķiras, neprasa jaunu *ISBN*. Ir jāturpina izmantot esošais numurs.
- Viens *ISBN* var būt vairākām vienībām komplektā, kas sastāv no programmatūru paketes, lietotāja rokasgrāmatas un tehniskās rokasgrāmatas, ja šīs rokasgrāmatas nepieciešamas attiecīgās programmatūras lietošanai un izmantojamas tikai kā šīs programmatūras pielikums.
- Ja pakete sastāv no vairākām vienībām, kas būs pieejamas atsevišķi un ko varēs izmantot neatkarīgi vienu no otras, tad atšķirīgs *ISBN* piešķirams gan paketei, gan katrai tās atsevišķajai sastāvdaļai.
- Programmatūras produktam *ISBN* jāpiešķir neatkarīgi no tā fiziskās formas (piemēram, programmatūrai, kas jāielādē klienta datorā no attālas datubāzes).
- *ISBN* numurs identificē gan pašu produktu, gan tā izdevēju; to neizmanto izplatītāja vai vairumtirgotāja identificēšanai.

7. *ISBN* pēc pieprasījuma iespīestām publikācijām

Pēc pieprasījuma iespīestu publikāciju iespīez un iesien pēc klienta īpaša pieprasījuma. Bieži vien šādi tiek pieprasīti publikāciju atsevišķi eksemplāri, kad publikācija ir jau izpārdota, un iespīest lielu tirāžu nebūtu ekonomiski izdevīgi.

Pēc pieprasījuma iespīestus izdevumus nevajadzētu jaukt ar mazitirāžas izdevumiem, kad iespīez nelielu daudzumu eksemplāru, ko glabā noliktavā, lai izpildītu klientu pasūtījumus, ja un kad tādi pienāk. Maztirāžas izdevumiem krājumu glabā noliktavā kaut nelielā eksemplāru skaitā, bet pēc pieprasījuma iespīestus izdevumus neuzkrāj.

Ja pēc pieprasījuma iespīesta publikācija ir citā produktformā nekā iepriekšējā versija, kas nebija publicēta pēc pieprasījuma (piemēram, iesieta grāmata, iespīezot to vēlāk pēc pieprasījuma, var būt veidota brošēta izdevuma formā), jaunajai versijai jāpiešķir jauns

ISBN, tieši tāpat kā citos produktformas izmaiņu gadījumos. Ja notiek nelielas izmaiņas lapu apgriešanā, lai pieskaņotos esošajai iespaidmašīnai, jauns *ISBN* nav nepieciešams.

Ja izdevējs iegādājies no cita izdevēja tiesības iespiest kādu izdevumu pēc pieprasījuma, tam ir jāpiešķir jauns *ISBN* numurs.

Ja eksemplāru izgatavo kāda cita institūcija, nevis pats izdevējs (t.i., tiesības nav pārgājušas citās rokās), un šis eksemplārs ir citā produktformā, tam jāpiešķir jauns *ISBN*.

Pēc pieprasījuma iespiestam izdevumam, kas izgatavots pēc pasūtījuma vai „personalizēts”, kam saturu diktējis klients, nevis izdevējs, un kurš nav publiski pieejams, *ISBN* numurs nav jāpiešķir.

8. *ISBN* numura novietojums un uzrādīšana publikācijā⁵

8.1. Vispārīgie noteikumi

ISBN numuram jābūt uzrādītam izdevumā.

Iespiestiem izdevumiem *ISBN* numurs uzrādāms:

- titullapas otrā pusē (autortiesību ziņu lappusē),
- titullapas apakšējā daļā, ja titullapas otrā pusē nav vietas,
- pēdējā vāka apakšējā daļā,
- apvāka vai cita aizsargapvalka vai iesaiņojuma apakšējā daļā.

Elektroniskajām publikācijām *ISBN* numurs uzrādāms:

- nosaukumlapā, pirmajā lapā (kompaktdiskiem, tiešsaistes publikācijām) vai lapā, kur redzams nosaukums vai tā ekvivalents (piemēram, sākuļlapā, kas redzama, piekļūstot publikācijai pirmo reizi un/vai lapā ar autortiesību ziņām).

Izglītojošām/mācību filmām, videomateriāliem un diapozitīviem *ISBN* numurs uzrādāms:

- titros ar filmas veidotāju vārdiem.

Ja publikācija laista klajā ietverē, kas ir tās nedalāma sastāvdaļa (piemēram, kompaktdisks, kasete vai diskete) *ISBN* numurs jāuzrāda uz etiķetes, kas ir uz šīs ietveres vai ir tajā iekļauta. Ja *ISBN* numuru nevar uzrādīt uz ietveres vai tās etiķetes, tas jāuzrāda uz šīs ietveres iesaiņojuma aizmugures apakšējā daļā (piemēram, kārbas, apvāka vai ietvara).

⁵ Tā kā izdevējiem neizbēgami būs krājumā grāmatas ar 10 ciparu *ISBN* numuriem vēl vairākus gadus, varētu būt saprātīgi sākt iespiest grāmatās 13 ciparu *ISBN* numurus, cik drīz vien iespējams pirms 2007. gada. Sīkāk par piedāvāto 10 ciparu un 13 ciparu *ISBN* uzrādīšanu sk. nodaļu „Piemērota laika izvēlēšanās 13 ciparu *ISBN* izmantošanas uzsākšanai” izdevumā „*Guidelines for the implementation of 13-digit ISBNs*” (Vadlīnijas 13 ciparu *ISBN* ieviešanai).

Ja elektroniskas publikācijas dažādi formāti ir pieejami atsevišķi, tiem jāpiešķir individuāli *ISBN* numuri. Ja publikācija ir pieejama divos formātos, bet pārdošanai tie savietoti kopā, jāpiešķir viens *ISBN*. Ja katrs formāts pieejams atsevišķi, jāuzrāda visu versiju *ISBN* numuri viens zem otra, aiz katra apaļajās iekavās saīsinātā formā uzrādot versiju.

Piemēri:

ISBN 978-951-45-9693-3 (iesieta grāmata)
ISBN 978-951-45-9694-0 (brošēta grāmata)
ISBN 078-951-45-9695-7 (PDF)
ISBN 978-951-45-9696-4 (HTML)
ISBN 978-951-45-9699-5 (OEB)

ISBN numurs jāuzrāda arī uz visu veidu papildmateriāliem, ko izdod kopā ar publikāciju.

ISBN vienmēr jāiespiež pietiekami lielām rakstzīmēm, lai to varētu izlasīt (piemēram, 9 punktu vai lielākiem burtiem).

8.2. *ISBN* svītrkoda formā

Straujā svītrkodu skenēšanas izplatība visā pasaulē veicināja līguma noslēgšanu starp Starptautisko Eiropas preču numerācijas (*EAN*) aģentūru, Unificētā kodējuma padomi (*UCC*) un Starptautiskajām *ISBN* un *ISMN* aģentūrām par *ISBN* numuru iekodēšanu *EAN-13* svītrkodā. Tādējādi *ISBN* kļuvis par starptautisku identifikatoru, kas saskaņots ar pasaules mēroga svītrkodēšanas shēmu.

ISBN attēlošana *EAN-13* svītrkoda simbolos jāveic atbilstoši *ISO/IEC 15420* prasībām (svītrkodu simbolu specifikācija *EAN/UCC*), kas prasa *EAN-13* simbolu lietošanu atbilstoši *EAN* un *UCC* rekomendācijām. *EAN* svītrkodā pavisam ir 13 cipari.

Piemērs *ISBN* kodējumam *EAN-13* svītrkodā:

ISBN 978-1-873671-00-9

Kad *ISBN* numuru lieto svītrkodā, tas ir jāuzrāda vizuāli nolasāmā veidā tieši virs paša svītrkoda, pirms cipariem lietojot abreviatūru „*ISBN*”.

Piemērs *ISBN* novietojumam *EAN-13* svītrkodā:

Papildinformāciju par EAN-13 svītrkoda simboliem un to lietošanu sniedz *ISBN* grupu aģentūras un Starptautiskā *ISBN* aģentūra. Grupu aģentūrām ieteicams sadarboties ar *EAN* organizācijām nacionālā vai reģionālā līmenī.

EAN-13 svītrkodu ieteicams novietot izdevuma aizmugures apakšējā labajā kvadrantā tuvu mugurai.

8.3. Piecciparu pievienojamais kods

Amerikas Savienotajās Valstīs un Kanādā izmanto svītrkodam pievienoto piecciparu kodu, kas grāmatniecībā uzrāda cenu. Papildinformācijai par svītrkodiem Amerikas Savienotajās Valstīs un Kanādā sk. Grāmatrūpniecības izpētes grupas (*Book Industry Study Group*) tīmekļa vietnē – <http://www.bisg.org>.

Pārējās valstīs piecciparu papildinājumu kodam cenas uzrādīšanai nelieto, tomēr to var izmantot, pievienojot prefiksu „9” izdevniecības iekšējām vajadzībām (piemēram, apgrozības apskatiem). Šādi papildkodi vienmēr sākas ar „9” ciparu rindā no 90000 līdz 98999.

8.4. *EAN.UCC* svītrkodu nodrošināšana *ISBN* numuriem – norādījumi filmu oriģinālu piegādātājiem

Filmu oriģinālu piegādātājiem, kas nodrošina izdevējus ar *ISBN EAN* svītrkodiem, ko drukāt uz izdevumiem, ir jāievēro šādi noteikumi:

- Jāpārbauda izdevēja dotā *ISBN* numura pareizība, izmantojot kontrolcipara pareizības pārbaudes algoritmu, lai izvairītos no pārrakstīšanās un transpozīcijas kļūdām (sk. nodaļu „4.5. Kontrolcipars”).
- Atbilstoši noteikumiem *ISBN* numurs jāsadala grupās ar defisēm (sk. nodaļu „4.6. Rindu sadalījums”).
- Iespiežot jāievēro:

Obligāti

- *ISBN* jāiespiež ar 9 punktu lieluma vai lielākiem burtiem
- *ISBN EAN* jāatveido ar svītrkodu
- *ISBN EAN* jāatveido vizuāli nolasāmā formā

Pēc izvēles (pēc izdevēja ieskatiem)

- Piecciparu papildkods svītrkodā vizuāli nolasāmā formā

Visas šīs darbības jāveic ar datorprogrammām.

Svītrkodu iespiešanā jāievēro *EAN* tehniskās prasības.

ISBN numuriem, kas iespiesti mašīnlasāmā formā, joprojām ir jāatbilst tām prasībām, kas noteiktas *ISBN* standartā. Tā kā pastāv daudz papildnoteikumu un ieteikumu, tad tiem, kas vēlas iespiest *ISBN* numurus skenēšanai piemērotā veidā, jākonsultējas vietējā *ISBN* aģentūrā.

8.5. Algoritms *ISBN* un *EAN.UCC* svītrkoda veidošanai

ISBN numura kontrolcipara aprēķināšanu sk. nodaļā „4.5. Kontrolcipars”. *ISBN* numura dalīšanu elementos sk. nodaļā „4.6. Rindu sadalījums”.

9. *ISBN* sistēmas pārvaldība

9.1. Vispārīgie noteikumi

ISBN sistēmas pārvaldība notiek trīs līmeņos: starptautiskā, *ISBN* reģistrācijas aģentūras un izdevēja līmenī.

9.2. Starptautiskā pārvaldība

Starptautiskās *ISBN* aģentūras galvenās funkcijas un pienākumi:

- veicināt, koordinēt un pārraudzīt *ISBN* sistēmas lietošanu pasaules mērogā,
- pārstāvēt *ISBN* kopienas intereses citās atbilstošās organizācijās,
- apstiprināt par *ISBN* reģistrācijas organizācijām piemērotas institūcijas un nepieciešamības gadījumā tās atcelt,
- noteikt reģistrācijas grupas un to atbildības zonas, un piešķirt tās attiecīgajām *ISBN* reģistrācijas aģentūrām,
- noteikt precizējumus reģistrācijas grupu noteikumiem attiecībā uz pieejamo reģistranta elementu garumu grupā un nodrošināt, lai šo noteikumu pilnīgs un precīzs saraksts būtu vienmēr publiski pieejams,
- piešķirt *ISBN* reģistrācijas aģentūrām unikālu reģistrantu elementu rindas un uzturēt pilnīgu un precīzu piešķirto reģistrantu elementu sarakstu,
- garantēt *ISBN* numuru un ar tiem saistīto metadatu uzturēšanu ar *ISBN* reģistrācijas aģentūru reģistru starpniecību,
- attīstīt, pārraudzīt un ieviest noteiktu politiku un procedūras, kā pārvaldīt *ISBN* aģentūru darbību un *ISBN* reģistrācijas procesu aģentūrās, ieskaitot maksu par šo procesu,
- sekmēt pārbaudes un risinājumus attiecībā uz *ISBN* numuru dubultu piešķiršanu,
- kontrolēt un pieņemt lēmumus attiecībā uz apelācijām par reģistrācijas aģentūru lēmumiem,
- izstrādāt, atjaunināt un publiskot *ISBN* sistēmas lietotājiem paredzēto dokumentāciju,

- ieviest un uzturēt kārtībā finansējuma sistēmu, kas nepieciešama Starptautiskās *ISBN* aģentūras darbības atbalstam, tajā skaitā arī *ISBN* reģistrācijas aģentūru finansiālo ieguldījumu.

9.3. *ISBN* reģistrācijas aģentūras

ISBN reģistrācijas aģentūras atbild par *ISBN* sistēmas pārvaldīšanu attiecīgajā reģistrācijas grupā. *ISBN* reģistrācijas aģentūra var darboties, pamatojoties uz nacionālo, reģionālo, valodas vai citu atbildības daļījumu atbilstoši piešķirtajai grupai.

Vienā grupā drīkst būt arī vairākas nacionālās aģentūras (piemēram, grupas identifikatoriem 978-0 un 978-1 ir vairākas aģentūras Austrālijā, angļiski runājošajā Kanādas daļā, Apvienotajā Karalistē, Amerikas Savienotajās Valstīs u.tml.).

ISBN reģistrācijas aģentūru funkcijas un pienākumi:

- nodrošināt *ISBN* pakalpojumu nepārtrauktību,
- nosūtīt apstiprinājumu par *ISBN* numura vai *ISBN* reģistranta elementa piešķiršanu attiecīgās monogrāfiskās publikācijas vai izdevēja personvārda/nosaukuma reģistrantam,
- atbilstoši Starptautiskās *ISBN* aģentūras noteiktajai kārtībai veidot, pārvaldīt un uzturēt kārtībā *ISBN* numuru, *ISBN* metadatu un administratīvo datu reģistrus (uzdevumus attiecībā uz *ISBN* metadatiem pēc vienošanās var deleģēt noteiktai bibliogrāfijas institūcijai, gādājot par šo norādījumu ievērošanu),
- labot kļūdainos *ISBN* numurus un *ISBN* metadatus, ja ir pamats tos uzskatīt par kļūdainiem,
- atbilstoši Starptautiskās *ISBN* aģentūras noteiktajai kārtībai nodrošināt pieeju *ISBN* numuriem un attiecīgajiem metadatiem citām reģistrācijas aģentūrām, kā arī *ISBN* sistēmas lietotājiem,
- vākt un uzturēt kārtībā statistiskos datus par savu aģentūru un ar noteiktiem starplaikiem ziņot par tiem Starptautiskajai *ISBN* aģentūrai,
- veicināt *ISBN* sistēmas lietošanu, izglītot un apmācīt citus interesentus *ISBN* sistēmas izmantošanā atbilstoši spēkā esošā *ISBN* standarta prasībām,
- stingri ievērot Starptautiskās *ISBN* aģentūras noteikto politiku un procedūras atbilstoši spēkā esošajam *ISBN* standartam.

9.4. Izdevēju funkcijas sistēmas pārvaldībā

Izdevēji atbild par publikācijas elementa piešķiršanu savām publicējamām vienībām, ievērojot attiecīgos noteikumus.

Izdevējs var pieprasīt un saņemt reģistranta elementu no *ISBN* reģistrācijas aģentūras kopā ar tam piešķirto numuru izdruku vai datni. Par šiem pakalpojumiem *ISBN* aģentūras var iekasēt maksu.

ISBN reģistrācijas aģentūra nosaka izdevējam pieejamo publikāciju elementu rindu. Piešķirtā rinda ir atkarīga no izdevēja pašreizējā un nākotnē plānotā izdevējdarbības apjoma, un ir tieši saistīta ar iedalītā reģistranta elementa garumu. Lai varētu noteikt piemērota garuma reģistranta elementu, izdevējam jānodrošina *ISBN* reģistrācijas aģentūra ar iespējami pilnīgu informāciju par visām viņa pārdošanā esošajām publikācijām, kā arī jāinformē aģentūra par pašreizējām un nākotnē plānotajām publikācijām.

Izdevējam jāpiegādā *ISBN* reģistrācijas aģentūrai (vai tās deleģētai vietējai bibliogrāfijas institūcijai) noteikti metadati par publikācijām, kam piešķirti *ISBN* numuri. Noteikumus par metadatu veidu un formātu izstrādā Starptautiskā *ISBN* aģentūra sadarbībā ar *ISBN* reģistrācijas aģentūru.

Sīkāka informācija un norādījumi par *ISBN* sistēmu pieejami attiecīgajā *ISBN* reģistrācijas aģentūrā.

10. *ISBN* sistēmā neietilpstošie izdevēji

Ja izdevējs nav pievienojies *ISBN* sistēmai, attiecīgajai grupas aģentūrai vajadzētu ar viņu sazināties un informēt par *ISBN* piešķiršanas nozīmi un vērtību, un pilnībā izskaidrot, kā piemērot *ISBN* standartu.

Ja izdevējs tikai neregulāri izdod pa kādam nosaukumam un nav nosakāms, vai viņš kādreiz uzņemsies atbildību par savu izdevumu numerāciju, grupas aģentūra iedala atsevišķu reģistranta elementu, kura robežās numurē visu šādu izdevēju publikācijas, izmantojot šo vienu numuru bloku neatkarīgi no paša izdevēja. Šī prakse tomēr stingri jākontrolē, jo tas ir izņēmums noteikumam, kas nosaka, ka katram izdevējam piešķirams savs reģistranta elements, un tas var izraisīt neskaidrības. Šajā gadījumā konkrēto izdevēju nevar identificēt ne reģistranta elements, ne arī atsevišķais *ISBN* numurs.

Dažās valstīs grupu aģentūras piešķir *ISBN* numurus izdevumiem, kas saņemti kā obligātie eksemplāri un kam numuru nav. Tādā gadījumā grupas aģentūra informē izdevēju par piešķirto numuru un publicē to nacionālajā bibliogrāfijā.

11. *ISBN* praktiskā izmantošana

ISBN numurus izmanto visos grāmatu piegādes posmos.

Izdevniecībās *ISBN* lieto:

- noturīgu izdošanas projektu identificēšanai no autora manuskripta saņemšanas līdz pabeigtas publikācijas izdošanai,

- publikāciju identifikācijai izdevēju katalogos un izdevēju reklāmās,
- uzskaitēi iespiestajos un elektroniskajos rādītājos un interneta vietnēs,
- krājumu kontrolei,
- autoratlīdzības pārvaldībai,
- pasūtīšanā,
- grāmatvedībā un norēķinos,
- tirdzniecības datu pārraudzībā,
- statistikas veidošanā,
- darbībās ar atpakaļ atgrieztajiem izdevumiem.

Bibliogrāfisko ziņu dienestos, izplatīšanas centros un vairumtirdzniecībā *ISBN* izmanto:

- veidojot datubāzes par tirdzniecībā esošajiem un izpārdotajiem izdevumiem,
- veidojot bibliogrāfiskos līdzekļus un katalogus no grāmatirdzniecības publikāciju datubāzēm,
- pasūtīšanas pakalpojumos, kam pamatā ir tādas elektroniskās saziņas sistēmas kā *EDI* (elektronisko datu apmaiņa) vai internets,
- krājumu kontrolē,
- iekšējo loģistikas procesu pārraudzībā,
- grāmatvedībā un norēķinos,
- pārdošanas ziņu sastādīšanā,
- atpakaļ atgriezto izdevumu pārraudzībā,
- priekšmetu sarakstu un katalogu sastādīšanā.

Centralizēto bibliotēku pakalpojumu organizācijās (izsniegšanai gatavu eksemplāru sagatavošanā) *ISBN* lieto:

- pasūtījumos no izdevējiem vai vairumtirgotājiem,
- bibliotēku pasūtījumu apstrādē,
- krājumu kontrolē,
- iekšējo loģistikas procesu pārraudzībā,
- grāmatvedībā un norēķinos,

- vadot procesus grāmatu iesiešanā bibliotēku vajadzībām.

Grāmatveikalos *ISBN* izmanto:

- bibliogrāfiskajai meklēšanai,
- izdevēju un izplatītāju adrešu fiksēšanai,
- pasūtīšanas un pasūtījumu atjaunošanas procesos, kam pamatā tādas elektroniskās saziņas sistēmas kā elektroniskā datu apmaiņa vai internets,
- krājumu administrēšanā,
- aprēķinos un norēķinos ar pircējiem,
- elektronisko tirdzniecības punktu sistēmās.

Bibliotēkās *ISBN* izmanto:

- informācijas izguvei,
- pasūtīšanai,
- eksemplāru katalogizēšanai,
- izsniegumu uzskaitēi,
- darbībās ar nacionālajām patapinājuma tiesībām,
- starpbibliotēku abonementa izsniegumiem.

12. *ISBN* un *EAN**

1997.gadā Starptautiskā Eiropas preču numerācijas (*EAN*) aģentūra, Unificētā kodējuma padome (*UCC*), Starptautiskā *ISBN* aģentūra un Starptautiskā *ISMN* aģentūra noslēdza sadarbības līgumu. Tas nodrošina organizāciju pārstāvjiem novērotāja statusu šo organizāciju ģenerālajās asamblejās, piedāvā konsultācijas un regulē to grāmatu numerāciju, kas nav tipogrāfiski iespiestas.

Kontakti*:

GS1
Blue Tower
Avenue Louise 326 – Bte 10
B-1050 Brussels

* 2005. gada februārī apvienojoties Eiropas preču numerācijas (*EAN*) aģentūrai un Unificētā kodējuma padomei (*UCC*) izveidota starptautiska organizācija *GS1*.

Belgium
Tel: (+32 2) 788 78 00
Fax: (+32 2) 788 78 99
E-mail: info@ean-int.org

GS1
Princeton Pike Corporate Centre
1009 Lenox Drive, Suite 202
Lawrenceville, NJ 08648
USA
Tel: (+1 609) 620 0200
Fax: (+1 609) 620 1200

URL: <http://www.uc-council.org>

13. ISBN un citi identifikatori

13.1. DOI

Digitālo objektu identifikators (*DOI*) ir sistēma pastāvīgai darbaspējīgai un sadarbspējīgai apmaiņai ar intelektuālo īpašumu internetā. Starptautiskais *DOI* fonds (<http://www.doi.org>) ir bezpeļņas organizācija, kas attīsta, veido stratēģiju un licencē *DOI* sistēmu reģistrācijas aģentūrām. *DOI* var izmantot, lai identificētu (t.i., nosauktu) jebkuru intelektuālā īpašuma vienību, arī tādu, ko jau identificējis *ISBN*; to var izmantot apvienojumā ar *ISBN* (*ISBN* var būt daļa no *DOI* sintakses); tas piedāvā papildu izšķirtspēju, datu modeļu funkcijas, kā arī stratēģijas komponentus, nodrošinot nemainīgumu un sadarbspēju semantikas jomā. *DOI*, dodot nosaukumus pirmās klases objektiem internetā, pieskaņojas divu vispārēju pieeju funkcionālajām prasībām – Vienotajam resursu nosaukumam (*URN*) un Vienotajam resursu vietrādī (*URL*).

DOI sintaksei (*ANSI/NISO Z39.84-2000*, „Digitālo objektu identifikatora sintakse”) ir divi komponenti – prefikss un sufikss, kas kopā veido *DOI*. *DOI* reģistrācijas aģentūra piešķir reģistrantiem (organizācijām, kas vēlas reģistrēties *DOI* sistēmā) prefiksus. Vienam reģistrantam var piešķirt daudzus prefiksus, kas definē izlaides ziņas, žurnālus, u.tml. Reģistrants piešķir katrai identificējamai vienībai unikālu sufiksu. *DOI* sistēmā unikalitāti nodrošina prefiksa un sufiksa kombinācija, tāpēc nav nepieciešama centralizēta *DOI* numuru piešķiršana. *DOI* identifikatoru garums nav ierobežots.

Pastāvošo identifikācijas sistēmas standartnumuru, piemēram, *ISBN*, var integrēt *DOI* sistēmā kā *DOI* sufiksu. Par šādas sapludināšanas formātu vienojas reģistrācijas aģentūra vai vairākas aģentūras, kas šo pakalpojumu piedāvā. *ISBN* rekomendē abām sistēmām ar kopīgiem metadatiem precīzi definēt katru entītijai, nodrošinot, lai sintakse skaidri apzīmētu *ISBN*. Tādā gadījumā *DOI* var iegūt šādu formu:

PIEMĒRS

10.nnnn/[ISBN]9780110002224
vai

10.nnnn/9780110002224

Šeit „10” ir *DOI* piešķirtais numurs *Handle* izšķirtspējas sistēmā, „nnnn” ir reģistranta numurs, un ciparu virkne aiz slīpsvītras ir sufikss, kurā iekļauts *ISBN* numurs.

DOI reģistrējošā iestāde ir:

International DOI Foundation
Jordan Hill
Oxford OX2 8DP
UK
Tel: (+44) (0) 1865 314033
Fax: (+44) (0) 1865 314475
E-mail: n.paskin@doi.org
URL: <http://www.doi.org>

13.2. *GTIN*

Globālais tirgus vienības numurs (*GTIN*) ir vispārējs apzīmējums visiem *EAN.UCC* produktu identifikatoriem, ieskaitot *EAN-13*. Jebkuru no šiem identifikatoriem var attēlot kā no kreisās uz labo pusi lasāmu (pa labi taisnotu) 14 ciparu numuru, sākumdaļā pēc vajadzības liekot nulles. Datubāzes ieteicams veidot tā, lai tās spētu glabāt 14 ciparu formu. Tomēr tos 14 ciparu numurus, kam pirmais cipars nav nulle, atstāj rezervē iepakojumiem, ko nerealizē mazumtirdzniecībā (piemēram, plātnēm un kartona kārbām). Daži grāmatu piegādātāji pēc vienošanās ar saviem tirdzniecības partneriem drīkst izmantot sākumciparu, kas nav nulle, lai apzīmētu noteikta lieluma iepakojumus (piemēram, grāmatas 20 eksemplāri).

Tādējādi 14 ciparu *GTIN* numurs, kas identificē grāmatu, vienmēr sāksies ar nulli, un pārējie 13 cipari uzrādīs *EAN-13* numuru. (Piezīme: 14 ciparu *GTIN* numuru nekad neuzrāda kā grāmatas svītrkodu).

13.3. Interneta identifikatori: *URN*

Vienotie resursu nosaukumi (*URN*) ir nemainīgi resursu identifikatori. To sintaksi nosaka interneta standarts *RFC 2141*, un tā ir vienkārša:

<URN> ::= „urn:” <NID> „:” <NSS>

<NID> ir vārdtelpas identifikators, un <NSS> ir vārdtelpas konkrētā rakstzīmju virkne. Ievadošais „urn:” un vārdtelpas identifikators nav reģistrjutīgi.

URN vārdtelpas reģistrācijas process ir noteikts *RFC 3406*. Vārdtelpas var reģistrēt jebkurā pastāvošā identifikācijas sistēmā, ja vien tās atbilst *URN* sintaksei. *RFC 3187* ir rezervējis *NID* „isbn” *ISBN* sistēmai. Saskaņā ar šo *RFC* visi *URN*, kam pamatā ir *ISBN*, ir ar šādu sintaksi:

urn:isbn:<NSS>

kur vārdtelpas rakstzīmju virkne sastāv no *ISBN* numura mašīnlasāmā formā.

PIEMĒRI

urn:isbn:9780110002224

urn:isbn9510184357

Kamēr nākotnē tiks ieviestas lietojumsistēmas, kas spēs darboties ar abiem – 10 ciparu un 13 ciparu *ISBN* numuriem, un atšķirt tos no 978 un 979 prefiksa elementa, pašreiz gan 10 ciparu, gan 13 ciparu *ISBN* numuri var atrasties vienā *URN* vārdtelpā.

Paplašināt *ISBN* numurus par *URN* nav tehniski sarežģīti, un tas neprasa arī papildus maksu, jo *URN* ir par brīvu. Izšķirtspējas dienesti, sistēmas, kas savieno saitēm *URN* ar identificētajiem resursiem, bibliogrāfiskie ieraksti, kas šos resursus apraksta, var balstīties uz jebkuru pašreizējo vai nākotnes interneta tehnoloģiju, jo *URN* ir tehnoloģiski neatkarīgs. *URN* izšķirtspēja balstīsies uz domēnvārdu sistēmu, kā tas ir noteikts *RFC* 3401-3405. Katrai vārdtelpai būs savs izšķirtspējas mehānisms, kas jādefinē tajā *RFC*, kurā vārdtelpa reģistrēta identifikācijas sistēmā.

URN sintakse noteikta tā, ka tīmekļa pārlūki tos var izmantot universālo resursu vietražu *URL* vietā. Diemžēl pašreiz pārlūki lieto *URN* tikai ar spraudņu palīdzību. Tas sekmējis *URN* ieviešanu dažādās nelielās vidēs (piemēram, Vācu disertāciju datubāzē), kas var nodrošināt sadarbību, un var arī nenodrošināt.

Papildinformācija:

NID piešķiršana: <http://www.iana.org/assignments/urn-namespaces>,

URN informācijas apstrādes centrs: <http://www.uri.net/>.

13.4. *ISAN* un *V-ISAN*

ISAN – Starptautiskais audiovizuālo materiālu standartnumurs.

ISAN identificē audiovizuālus darbus – piemēram, darbu, kas sastāv no kustīga attēla ar skaņu vai bez tās neatkarīgi no fiziskās formas, kādā šis darbs tiek izplatīts. *ISAN* nav paredzēts nekustīgiem attēliem, skaņu ierakstiem vai citām satura formām, kam nav nopietna audiovizuāla komponenta. *ISAN* piešķiršana nav saistīta ar autortiesību reģistrāciju, *ISAN* arī nenodrošina audiovizuālā darba autortiesību esamību. *ISAN* dod iespēju visiem tiesību turētājiem (autoriem, producentiem un viņu aģentiem) identificēt audiovizuālos darbus neatkarīgi no to fiziskās formas.

ISAN sastāv no 16 heksadecimālām – ciparu un burtu zīmēm, kas sadalītas divos segmentos: 12 ciparu saknes segments, kam seko 4 ciparu segments sērijām. Ja darbs neiznāk sērijās, šo segmentu aizpilda ar nullēm. Kad *ISAN* numuru uzrāda vizuāli nolasāmā formā, pirms tā jābūt prefiksam „*ISAN*” un beigās kontrolciparam.

Piemērs: *ISAN* 1881 66C7 3420 6541 9

ISAN piešķir atbilstoši starptautiskajam standartam *ISO* 15706:2002.

ISAN reģistrācijas institūcija ir:

ISAN International Agency
26, rue de Saint Jean

CH-1203 Geneva
Switzerland
Tel: (+41) 22 545 10 00
Fax: (+41) 22 545 10 40
E-mail: info@isan.org
URL: <http://www.isan.org>

V-ISAN – Starptautiskais audiovizuāla darba numurs (*ISAN*) – Versijas identifikators.

V-ISAN identificē audiovizuāla darba konkrētu versiju, vai citu ar audiovizuālo darbu saistītu saturu visā tā pastāvēšanas laikā. Atbilstoši *ISO 15706 V-ISAN* ir Starptautiskā audiovizuāla darba numura (*ISAN*) atsevišķa kombinācija ar versijas segmentu.

V-ISAN paredzēts lietošanai gadījumos, kad vēlama audiovizuāla darba atsevišķas versijas (vai ar šo darbu saistītas kādas citas entītijas) precīza un unikāla identifikācija, piemēram, audiovizuālo darbu ražošanas un izplatīšanas sistēmās, radiopārraižu lietojumsistēmās un elektronisko programmu sarakstos.

V-ISAN sastāv no audiovizuālā darba *ISAN* heksadecimālajām 16 zīmēm, kam seko 8 heksadecimālo zīmju versijas segments. Ja *V-ISAN* uzrāda vizuāli nolasāmā formā, pirms tā jābūt prefiksam „*V-ISAN*”, un kā *ISAN*, tā versijas segmentu jānoslēdz kontrolciparam.

PIEMĒRS

ISAN 1881-66C7-3420-6541-9-9F3A-0245-U

V-ISAN piešķiršana nav pierādījums autortiesību esamībai – ne dotajai versijai, ne visam audiovizuālajam darbam, ne arī citai radniecīgai entītijai.

Šīs rokasgrāmatas sagatavošanas laikā (2005. gada janvārī) *V-ISAN* standarts ir tapšanas stadijā *ISO TC46/SC9* 1. darba grupā. Pēc apstiprināšanas Starptautiskajā standartizācijas organizācijā (*ISO*) tas tiks publicēts kā *ISO 15706-2*. Tas tiks papildināts arī ar tehnisko ziņojumu, kas saturēs informatīvas vadlīnijas *V-ISAN* sistēmas darbībai. Tehnisko ziņojumu publicēs ar numuru 20925 un tā projekta nosaukums ir: *Information and documentation – International Standard Audiovisual Number (ISAN) – Version segment (V-ISAN) operational guidelines*.

Ar *ISO* darba grupu var sazināties:

ISO/TC 46/SC 9 Secretariat
E-mail: iso.tc46.sc9@lac-bac.gc.ca
URL: <http://www.lac-bac.gc.ca/iso/tc46sc9/wg1/register.htm>

13.5. *ISMN*

Starptautiskais nošizdevuma standartnumurs (*ISMN*) identificē visus iespiestos nošu izdevumus, kas paredzēti pārdošanai, nomāšanai vai dāvināšanai.

Tas ir desmit zīmju identifikators, kam pirmā zīme ir „M”. Burts „M” atšķir *ISMN* no *ISBN* un citiem standartnumuriem.

Pārējie elementi ir – izdevēja identifikators, kas identificē konkrēto nošizdevēju, nosaukuma identifikators, kas identificē konkrēto nošizdevumu, un kontrolcipars, ko izskaitļo pēc moduļa 10. Burta „M” vērtība šeit ir „3”.

ISMN numuru var integrēt starptautiskajā 13 ciparu svītrkodā, izmantojot *EAN* prefiksu 979. Burtam „M” svītrkoda izskaitļošanā piešķir vērtību „0”.

ISMN nelieto grāmatām par mūziku, tās saņem *ISBN* numurus. *ISMN* nelieto mūzikas ierakstiem, kompaktdiskiem, ne arī videoierakstiem.

Pie vienībām, kam piešķir *ISMN*, pieskaitāmas partitūras (gan instrumentālās, gan vokālās), partiju komplekti, antoloģijas, mikroformas, izdevumi Braila rakstā, elektroniskie nošizdevumi un dziesmu grāmatas (neobligāti). Dažos gadījumos dziesmu grāmatas vai albumus ar bagātīgu tekstu un/vai ilustrācijām var uzskatīt vai nu par nošizdevumu, vai par „normālu” grāmatizdevumu, vai arī par abiem reizē. Šādos gadījumos drīkst piešķirt abus numurus – gan *ISMN*, gan *ISBN*, tad tie abi jāiespiež izdevumā un skaidri jāidentificē.

ISMN sistēmu pārvalda Starptautiskā *ISMN* aģentūra:

International ISMN Agency
Staatsbibliothek zu Berlin
Preussischer Kulturbesitz
Potsdamer Strasse 33
10785 Berlin, Germany
Tel: (+49 30) 266-2336, -2496, -2498
Fax: (+49 30) 266-2378
E-mail: ismn@sbb.spk-berlin.de
URL: <http://ismn-international.org>

13.6. *ISRC*

Starptautiskais mūzikas ieraksta standartkods (*ISRC*) ir starptautisks standartidentifikators skaņu ierakstiem (*ISO 3901*). To piešķir darba katram ierakstam (nevis fiziskajai vienībai), neatkarīgi no konteksta un no nesēja, kādā tas ierakstīts. *ISRC* sastāv no 12 rakstzīmēm un tam ir četri elementi: valsts kods, pirmīpašnieka kods, gads un ieraksta kods.

PIEMĒRS

ISRC DE P55 97 00001

ISRC sistēmu pārvalda Starptautiskā fonogrāfijas rūpniecības federācija (*IFPI*):

International IFPI Agency
IFPI Secretariat
54 Regent Street
London W1B 5RE
United Kingdom
Tel: +44(0) 20 7878 7900
Fax: +44(0) 20 7878 6832

E-mail: isrc@ifpi.org
URL: <http://www.ifpi.org/isrc>

13.7. ISSN

Bez Starptautiskās grāmatu standartnumerācijas sistēmas (*ISBN*) ir izveidota arī numerācijas sistēma turpinājumiem, ko sauc par Starptautisko seriālizdevumu standartnumerāciju (*ISSN*), un kuru nosaka standarts *ISO 3297:1998*.

Turpinājumi ir publikācija, ko izdod ilgstoši bez iepriekš paredzēta nobeiguma laika. Parasti šādus izdevumus izdod secīgos vai integrētos laidienos, kam mēdz būt numeratīvs un/vai hronoloģisks apzīmējums. Tipiski seriālizdevumu piemēri ir laikraksti, periodiskie izdevumi, zinātniskie un ilustrētie žurnāli u.tml. Tipiski integrētie turpinājumi ir neiesieti izdevumi, ko regulāri atjaunina ar nomaināmām lapām, un tīmekļa vietnes, ko pastāvīgi aktualizē.

ISSN sistēmu pārvalda Starptautiskais *ISSN* centrs:

ISSN International Centre
20, rue Bachaumont
75002 Paris, FRANCE
Tel: (+33 1) 44 88 22 20
Fax: (+33 1) 40 26 32 43
E-mail: issnic@issn.org
URL: <http://www.issn.org>

Izdevējiem, lai saņemtu *ISSN* numurus saviem seriālizdevumiem, jāvērsas Starptautiskajā *ISSN* centrā vai savā nacionālajā *ISSN* centrā, ja tāds ir.

Atsevišķiem izdevumu veidiem, piemēram, gadagrāmatām, citiem ikgadējiem izdevumiem, monogrāfisko izdevumu sērijām u.tml., jāpiešķir *ISSN* numurs sērijas nosaukumam (kas paliek nemainīgs seriālizdevuma visām daļām vai atsevišķajiem sējumiem) un *ISBN* numurs katram atsevišķajam sējumam.

Ja publikācijai piešķir abus – gan *ISBN*, gan *ISSN* numuru, tiem jābūt nepārprotami identificētiem.

13.8. ISTD

Starptautiskais teksta standartkods (*ISTD*) ir brīvprātīga numerācijas sistēma tekstizdevumu efektīvai identifikācijai. Standarts tiek izstrādāts Starptautiskās standartizācijas organizācijas (*ISO*) pārraudzībā.

ISTD var lietot jebkuram darbam, kas satur tekstu, ja to paredzēts producēt vienas vai vairāku manifestāciju formā. Šī standarta ietvaros par „tekstuālu darbu” uzskata noteiktu abstraktu intelektuālu vai māksliniecisku garadarbu, kas veidots no vārdu salikumiem. Tekstuālu darbu piemēri ir raksti, esejas, romāni, kinoscenāriji vai stāsti.

ISTC netiek piešķirts fiziskam produktam vai darba citām manifestācijām. Fiziskajiem produktiem (iespiestām, ieskaņotām grāmatām vai šo produktu elektroniskajām versijām) ir jāpiešķir *ISBN*.

ISTC dod iespēju efektīvi identificēt un pārvaldīt tekstuālus darbus, nevis to izdevumus, lai gan tam var būt saites ar produktu identifikatoriem, piemēram, *ISBN*, lai sakārtotu tekstuālā darba dažādās manifestācijas to izmantošanai.

Tas būs „noklusējuma” numurs tādā nozīmē, ka neietvers nekādus kodus vai citus nozīmi nesošus elementus un nenorādīs uz darba autoru vai īpašnieku.

Standartkodam būs 16 heksadecimālās zīmes, tajā izmantos ciparus 0 – 9 un burtus A – F. Tas sastāvēs no četriem elementiem šādā kārtībā: reģistrācijas aģentūras elements, gada elements, darba elements un kontrolcipars.

Tā kā *ISO 21047* ir apstiprināts klajā laišanai, par *ISTC* reģistrācijas organizāciju ir izvēlēts konsorcijs, kura sastāvā ir *CISAC*, *Nielsen BookData* un *R.R. Bowker*.

Papildinformācija par *ISTC* reģistrācijas organizāciju:

CISAC
20-26 Boulevard du Parc
92200 Neuilly sur Seine
France
Tel: (+ 33 1) 55 62 08 50
Fax: (+ 33 1) 55 62 08 60
E-mail: cisac@cisac.org
URL: <http://www.cisac.org>

13.9. *ISWC*

ISWC identificē skaņdarbus kā netveramus garadarbus. Tos neizmanto skaņdarbu manifestāciju, ne arī citu ar skaņdarbiem saistītu objektu identifikācijai. Manifestāciju un citu ar skaņdarbiem saistītu objektu identifikācijai lieto atsevišķas identifikācijas sistēmas – *ISRC*, *ISMN*, *ISAN* un *ISTC* (šo identifikatoru aprakstu sk. 13. nodaļā).

Piemērs: Mocarta Burvju flauta – *ISWC* varētu lietot šī skaņdarba identificēšanai. Katru no daudzajām iespējajām partitūrām identificē *ISMN*, libretus un to tulkojumus – *ISTC* (un to izdevumus – *ISBN*), izrādes videoieraksts saņem *ISAN*, televīzijas pārraižu sērija – *V-ISAN* un operas skaņu ieraksts – *ISRC*.

Papildinformāciju var saņemt reģistrācijas organizācijā:

CISAC
20-26 Boulevard du Parc
92200 Neuilly sur Seine
France
Tel: (+33 1) 55620850
Fax: (+33 1) 55 62 08 60
E-mail: cisac@cisac.org
URL: <http://www.cisac.org>

14. ONIX

ONIX ir starptautisks standarts, kas paredzēts grāmatu, seriālizdevumu un elektronisko izdevumu produkcijas reprezentēšanai un komunikācijas nodrošināšanai. Tas sastāv no satura specifikācijas (ieskaitot datu elementus, tagus un kodu sarakstus) un *XML DTD*.

ONIX izveidoja un uztur Elektroniskās komercijas grāmatu un seriālizdevumu nozarēs starptautiskā grupa (*EDItEUR*) kopā ar Grāmatu industrijas komunikācijas organizāciju (*Book Industry Communications*) un Grāmatu industrijas pētniecības grupu (*Book Industry Study Group*), un ar lietotāju grupām tajās valstīs, kurās grāmatirdzniecības un grāmatu piedāvājuma dienesti ir pieņēmuši *ONIX*. Šo valstu skaitā ir Amerikas Savienotās Valstis, Apvienotā Karaliste, Francija, Vācija, Austrālija, Kanāda un Korejas Republika.

ONIX ir kartēts ar *MARC21* formātu, ko veikusi ASV Kongresa bibliotēka, un ar *UNIMARC* formātu, ko veikusi Britu bibliotēka. Dažās nacionālajās bibliotēkās kartējumu izmanto, lai saņemtu produktu informāciju no izdevējiem, piemēram, katalogizācijas izdevumā (*CIP*) vajadzībām vai publisko tiešsaistes katalogu papildināšanai.

Papildinformācija par *ONIX*:

EDItEUR
39-41 North Road
London N7 9DP
UK
Tel: +44 (0)20 7607 0021
Fax: +44 (0)20 7607 0415
E-mail: brian@bic.org.uk
URL: <http://www.editeur.org>

15. Publikācijas par *ISBN*

Izdevēju starptautiskais *ISBN* rādītājs (*Publishers' International ISBN Directory – PIID*)

Izdevēju starptautiskajā *ISBN* rādītājā iekļauti visi izdevējiem piešķirtie izdevēju prefiksi. Patreiz tas iznāk iespiestā un CD-ROM formātā.

***ISBN* biļetens (*ISBN Newsletter*)**

ISBN biļetens parasti sniedz Starptautiskās *ISBN* aģentūras sanāksmju atreferējumu.

Par *ISBN* sistēmu biežāk uzdotie jautājumi

Kāpēc man būtu jāizmanto *ISBN*?

Ja esat grāmatizdevējs vai grāmattirgotājs, to darīt ir jūsu pašu interesēs, ja vēlaties grāmatas pārdot. Ja jūsu grāmatas nevar pasūtīt un izplatīt ar *ISBN* palīdzību, un, ja tās netiek iekļautas bibliogrāfiskajos līdzekļos, jums nāksies secināt, ka tās grūti pārdot. Cilvēki domās, ka tās vispār nepastāv. Pat, ja viņi zinās, ka tās pastāv, viņi var nodomāt, ka ir pārāk sarežģīti tām piekļūt ārpus rūpnieciskās infrastruktūras.

Vai man tiešām jāiegādājas *ISBN* numuri?

No starptautiskās *ISBN* sistēmas viedokļa nav juridiskas prasības, lai jums tie būtu, un tas neved pie tiesību vai autortiesību aizsardzības. Tomēr daudzās valstīs *ISBN* lietošana noteikta ar likumu.

Vai vajadzīgi *ISBN* numuri grāmatām, ja tās netiks pārdotas?

Ir ļoti vēlams, lai visas grāmatas identificētu ar *ISBN*.

Vai izsoļu katalogiem vajadzētu piešķirt *ISBN*? Un kā ar izstāžu katalogiem?

Ja katalogu izdod, lai sniegtu pamatinformāciju par lietām, ko piedāvā izsolei vai pārdošanai, tam nav jāpiešķir *ISBN*. Praksē katalogu uzskata par tirgus veicināšanas materiālu (pat ja tajā nav norādītas cenas), un tas neietilpst *ISBN* kompetencē. Atšķirībā no šādiem katalogiem izstāžu katalogi, kas sniedz tekstuālu informāciju par atsevišķiem māksliniekiem vai tēmām, ietilpst *ISBN* kompetencē.

Kas piešķir *ISBN* reģistranta elementus?

Tikai reģistrācijas aģentūra, ko iecēlusi Starptautiskā *ISBN* aģentūra, izdevējiem var piešķirt *ISBN* reģistrantu elementus. Ne šos reģistrantu elementus, ne tajos ietilpstošos *ISBN* numurus nedrīkst pārdot vai atdot kādam citam izdevējam.

Ja mainu izdevuma cenu, vai ir jāmaina *ISBN* numurs?

Nē.

Vai formāta maiņas gadījumā jāpiešķir jauns *ISBN* numurs?

Jā. Dažādiem formātiem jāpiešķir atšķirīgi *ISBN* numuri.

Es izdodu grāmatu svešvalodā. Vai tai jāpiešķir tās valsts *ISBN*, kuras valodā grāmata sarakstīta?

Nē. *ISBN* grupas identifikatoru nosaka valsts, kurā dzīvo izdevējs, nevis valoda vai teksts.

Es pārstrādāju savu izdoto grāmatu. Vai tai vajadzīgs jauns *ISBN*?

Ja tekstā izdara nopietnus labojumus, tad vajadzīgs jauns *ISBN*. Ja grāmata pārstrādāta, titullapas otrā pusē jānorāda, ka tas ir pārstrādāts izdevums, un tur jāievieto jauns *ISBN* numurs.

Vai vajadzīgs jauns *ISBN* numurs arī tādā gadījumā, ja grāmatu iespiež atkārtoti bez izmaiņām teksta un iesējuma ziņā?

Nē. Ja ir tas pats izdevējs un izdevējziņas nemainās, jāpatur iepriekšējais numurs.

Es tomēr gribētu atkārtotam izdevumam jaunu *ISBN* marketinga dēļ. Vai tas ir pieļaujams?

Nē. Ja nav mainīts teksts, formāts vai iesējums, jā saglabā sākotnējais numurs.

Izdodu atkārtotu izdevumu ar citu cenu. Vai ir vajadzīgs jauns *ISBN*?

Nē. Atkārtotam izdevumam (ar vai bez cenas izmaiņām) jauns numurs nav vajadzīgs.

Izdodu grāmatu kopā ar otru izdevēju. Kura izdevēja *ISBN* jāpiešķir?

Kopizdevuma gadījumā abiem izdevējiem ir tiesības šajā izdevumā likt savu *ISBN*, tomēr jābūt skaidri saprotamam, kuru izdevēju *ISBN* numurs identificē. Tomēr, ja tikai viens no izdevējiem turēs šo grāmatu krājumā un to izplatīs, ieteicams, lai uz grāmatas pēdējā vāka parādītos tikai šī izdevēja *ISBN* numurs svītrkoda formā.

Vai iespējams no jauna piešķirt *ISBN*, kas bijis grāmatai, kura izpārdota?

Nē. *ISBN* uz visiem laikiem identificējis šo nosaukumu, izdevumu un iesējumu. Pat ja izdevums izpārdots, dažos grāmatu veikalos tas vēl var būt saglabājies, un tas noteikti ir atrodams bibliotēkās.

Kā piešķir *ISBN* numurus vairākformātu un vairāksējumu darbiem?

ISBN jāpiešķir vairāksējumu darba visam sējumu komplektam. Ja komplekta atsevišķus sējumus pārdod atsevišķi, katram sējumam vajadzīgs arī savs *ISBN*. Pat ja sējumus atsevišķi nepārdod, ieteicams katram sējumam piešķirt savu *ISBN*. Tas nodrošinās darbības ar pārpalikumiem (bojātiem sējumiem) un mazinās kļūdu iespēju attiecībā uz konkrētajiem izdevumiem. Katrā sējumā jābūt visu komplektam piešķirto *ISBN* numuru uzskaitījumam.

Šie noteikumi attiecas arī uz citiem komplektiem (piemēram, CD-ROM kopā ar brošūru). Ja kāda komplekta daļa ir pieejama atsevišķi, visām komplekta daļām jāpiešķir individuāli *ISBN* numuri, kā arī viens numurs jāpiešķir komplektam kopumā.

Izdodu publikāciju sēriju. Vai man jālieto *ISSN* vai *ISBN*?

Sērijai jāsaņem *ISSN* numurs, atsevišķiem sērijas izdevumiem jāpiešķir *ISBN*.

Vai nepieciešams jauns *ISBN*, ja grāmatu atkārtoti iespēžu ar jaunu nosaukumu?

Jā. Jaunam nosaukumam vajadzīgs jauns *ISBN*.

Es pārņemu otru firmu, kam jau ir *ISBN* reģistranta elements. Turpmāk grāmatas tiks izdotas ar manas firmas vārdu. Vai varu pārņemt visus iepriekšējās firmas izdevumus?

Kad pārpublicēsiet šos izdevumus ar jaunām izdevējziņām, kur parādīsies jūsu firmas vārds, tad jūs drīkstat piešķirt jaunus *ISBN* numurus ar savu reģistranta elementu.

Kāda informācija jāietver metadatu elementā <Publisher> (izdevējs)?

Izdevēja pienākums ir informēt savu grupas aģentūru vai organizāciju, kas atbild par izdevumu reģistrācijas uzturēšanu, par tiem *ISBN* numuriem, kas piešķirti nākotnē izdodamām publikācijām. Datu elements <Publisher> attiecas uz tās entitijas nosaukumu, kas saistās ar publicējamo izdevumu, piemēram, *Read International Books*. Tas ir obligāts elements, ko uzrāda ikreiz, kad parādās salikums <Publisher>, un tas neatkārtojas. Šī lauka garums ir mainīgs, tomēr ierosinājums ir, lai tā maksimālais garums nepārsniegtu 100 rakstzīmes. Kaut gan šajā elementā prasīts iekļaut metadatos tikai izdevēja personvārdu/nosaukumu, visu aģentūru pienākums ir savos ierakstos uzturēt kārtībā aktualizētas izdevēju adreses un citus saziņas elementus.

Kāda informācija jāietver metadatu elementā <PublicationDate> (izdošanas datējums)?

Šajā elementā jābūt uzrādītam datējumam, kad pirmo reizi valstī izdots publikācijas pirmais izdevums (t.i., kad tas pirmoreiz publicēts ar patreizējo *ISBN* numuru atšķirībā no datējuma, kad darbs tika izdots pirmo reizi vispār). Lai gan datējums jāuzrāda

iespējami precīzi, iepriekšējos pieteikumos pietiek ar mēnesi un gadu. Krājumā esošajiem izdevumiem pietiek uzrādīt gadu. Šis ir obligāts elements, un to var uzrādīt šādā formā:

Ar 4 cipariem (GGGG)

Ar 6 cipariem (GGGGMM)

Ar 8 cipariem (GGGGMMDD)

Ja izdevējs ziņo par datējumu pirms izdevuma klajā laišanas, tad tas ir izdošanas paredzamais datējums, ko aizvieto ar faktisko izdošanas datējumu, kad tas kļūst zināms. Nav sagaidāms, ka visas vietējās aģentūras gribēs saņemt informāciju iepriekš, bet, ja tās izlemj šādi rīkoties, elements izdošanas laikā ir jāprecizē.

Vai es tomēr varu saņemt *ISBN*, ja neesmu izdevējs?

Jā. Mūsu gadījumā izdevējs ir grupa, organizācija, firma vai persona, kas atbild par izdevuma ražošanas izveidi. Tā ir arī persona vai institūcija, kas uzņemas finansiālo risku, darot savu produktu pieejamu, un parasti tās nav tipogrāfijas.

Jāatceras, ka daudzās valstīs attiecībā uz izdošanu pastāv konkrēta likumdošana.

Mūsu valstī pārsvarā grāmatniecībā datorus neizmanto. Vai man tomēr ir vajadzīgs *ISBN*?

Jums nav vajadzīgi datori, lai lietotu *ISBN*. *ISBN* numurs aiztaupa laiku cilvēkiem, kam jākopē bibliogrāfiskie ieraksti. Turklāt, ja vēlaties savas grāmatas eksportēt, tās nevarēs iekļaut bibliogrāfisko ziņu izdevumos bez *ISBN* numuriem.

Tirgoju gan grāmatas, gan rakstāmlietas, rotaļlietas un daudz ko citu. *ISBN* identificē tikai grāmatas, ko man iesākt ar pārējo?

Pārējos materiālus var numurēt saskaņā ar citām numerācijas sistēmām, piemēram, *EAN*. Modernā skeneru aparatūra lasa un apstrādā dažādu veidu svītrkodus.

***EAN* organizācija aicināja mani kļūt par tās biedru. Vai tas ir obligāti?**

Jums nav jākļūst par *EAN* biedru, ja vēlaties vienīgi izmantot *ISBN* numurus *EAN-13* svītrkodu formā. Bet, tā kā *EAN* un *UCC* apgādā ar citiem numerāciju standartiem, piemēram, iesaiņojumiem, pārvadāšanas vienībām, novietojumiem u.tml., kā arī piedāvā citus ar tirdzniecību saistītus pakalpojumus, kā elektroniskos adresu numurus (atrasšanās vietas kodus), elektroniskās datu apmaiņas (*EDA*) formātus u.tml., tad jūs varētu arī vēlēties kļūt par tās biedru. Sazinieties ar savu *EAN* organizāciju un iegūstiet informāciju par tās pakalpojumiem.

Kas notiek, ja esmu izmantojis visus *ISBN* numurus ar savu identifikatoru?

Jums var piešķirt nākamo identifikatoru, kas vajadzības gadījumā dos iespēju numurēt vairāk izdevumu. Piešķirts tiek papildu identifikators, nevis iepriekšējā aizvietotājs.

Vai elektroniskas publikācijas atsevišķiem formātiem (piemēram, *PDF*, *HTML*) vajadzīgs katram savs *ISBN*?

Elektroniskas publikācijas dažādie formāti tiek uzskatīti par dažādām produktformām, tāpēc, ja tie ir pieejami atsevišķi, jābūt iespējai tos identificēt katru ar savu *ISBN*.

Vai *ISBN* jāpiešķir izdevumiem, ko iespiež pēc pieprasījuma?

Jā. Ja pēc pieprasījuma iespējama publikācija aizvieto oriģinālo versiju un tā ir tajā pašā formātā, tai drīkst izmantot oriģinālās versijas *ISBN* numuru. Jauns *ISBN* numurs nepieciešams, ja saturā vai formātā izdarīts pietiekami daudz izmaiņu, lai darbu varētu uzskatīt par jaunu izdevumu.

Vai pēc klienta vēlmēm iespiests izdevums pēc pieprasījuma saņemt *ISBN*?

Nē. Publikācijas ar ierobežotu pieejamību, piemēram, ar klienta vēlmēm piemērotu saturu, nesaņem *ISBN*.

Vai Starptautiskā *ISBN* aģentūra nosaka maksu par *ISBN*? Vai šī maksa visur ir vienāda?

Starptautiskā *ISBN* aģentūra neietekmē un nenosaka maksu par *ISBN* nodrošināšanu, jo tā nav tieši atbildīga par piešķiršanu nacionālā/grupas līmenī. Šo darbu veic grupu/nacionālās aģentūras, un, tā kā ekonomiskie faktori ir atšķirīgi, arī maksa, ko iekasē aģentūras, var būt atšķirīga.

Kā rīkoties, ja man vajadzīgs tikai viens *ISBN* numurs?

Dažās valstīs *ISBN* ir pieejami kā vienīgie numuri (autorizdevumiem). Šajā gadījumā ne reģistranta elements, ne produkta elements neidentificēs unikāli konkrēto izdevēju. Dažās valstīs *ISBN* numurus var iegādāties tikai blokos, un minimālais piešķirums ir desmit numuri. Ieteicams konsultēties savā nacionālajā *ISBN* aģentūrā, kas atbild par jūsu valodas grupu, ģeogrāfisko apgabalu vai citu grupējumu.

Manā valstī nav atbildīgās *ISBN* aģentūras. Kā man rīkoties?

ISBN ir sīki izstrādāts standarts, kas ieviests vairāk kā 160 valstīs. Tas revolucionarizējis nostāju bibliogrāfisko datu uzkrāšanā, izguvē un izmantošanā, tā palīdzot optimizēt mazumtirdzniecības efektivitāti un uzlabot izplatīšanu. Ieteicams vērsties kultūras ministrijā vai kādā atbildīgā asociācijā, kas ir saistīta ar grāmat-

tirdzniecību, un darīt zināmu vēlēšanos ieviest jūsu valstī *ISBN* sistēmu. Rosiniet to kontaktēties ar Starptautisko *ISBN* aģentūru, lai uzzinātu, kādas prasības jāievēro, lai izveidotu savu aģentūru. Ja šāda rīcība izrādītos neauglīga, var vērsties Starptautiskajā *ISBN* aģentūrā pēc turpmākiem ieteikumiem. Kā īstermiņa pasākumu, lai jūsu izdevumi tomēr iegūtu *ISBN* un ar tiem varētu veikt darbības starptautiskā mērogā, varam ieteikt vērsties pie kāda izplatītāja citā valstī, kas uzņemtos rīkoties ar jūsu krājumiem un piešķirt publikācijām *ISBN* numurus jūsu uzdevumā (sk. arī 5.9.).

Vai citās valstīs būs iespēja meklēt manas grāmatas ar interneta meklētājprogrammām? Ja nē, tad kā es varētu par to parūpēties?

Nē. Lai tas būtu iespējams, jums jāvērsas attiecīgās valsts *ISBN* aģentūrā un jāuzzina, kā iekļaut savas ziņas tirdzniecībā pieejamo grāmatu nacionālajā katalogā (piemēram, grāmatu piedāvājuma katalogā). Dažkārt jums pirms tam jāvienojas ar kādu šīs valsts izplatītāju vai jāievieš sava adrese šajā valstī. Dažkārt tiek prasīts, lai grāmata būtu attiecīgās valsts valodā.

Turpmākie jautājumi attiecas uz izmaiņām ISBN struktūrā un standarta pārstrādāšanu.

Kāds bija galvenais mērķis, pārstrādājot ISBN un tā struktūru?

Galvenais nolūks *ISBN* pārstrādāšanas projektam bija palielināt *ISBN* sistēmas numerācijas ietilpību. Elektronisko publikāciju uzplaukuma un citu izdevējdarbības izmaiņu rezultātā *ISBN* sistēmas numuru kapacitāte mazinājās daudz straujākā tempā, nekā sākotnēji tika plānots, kad 1960. gadu beigās ieviesa *ISBN* sistēmu iespiestajām grāmatām.

Kādas izmaiņas notiek ISBN sistēmā?

ISBN numura garums mainās no 10 uz 13 cipariem. Tagad *ISBN* numurā iekļauts sākuma prefiksa elements trīsciparu formā, ko piešķir Starptautiskā Eiropas preču numerācijas (*EAN*) aģentūra. Aģentūra jau darījusi pieejamus prefiksus 978 un 979, nākotnē var būt vēl citi piešķirumi, lai garantētu *ISBN* kapacitāti arī turpmāk. *ISBN* numuri saglabās kontrolciparus, taču to aprēķināšanas metode mainās. Algoritma veidošanas skaidrojumu sk. 4.5. nodaļā.

Kāpēc pieņēma tieši šādu risinājumu?

13 ciparu risinājumu pieņēma tādēļ, ka grāmatām jau ir gan *ISBN* numuri, gan *EAN-13* svītrkodi (t.i., 10 ciparu *ISBN*, ko ievada prefikss 978, un kam svītrkodā izskaitļo citu kontrolciparu). Šāds risinājums ļauj *ISBN* sistēmai izmantot arī *EAN* prefiksu 979, ko pirms vairākiem gadiem *EAN* sistēmā rezervēja grāmatitirdzniecībai.

Kāpēc *ISBN* nepārvērš par „noklusējuma” numuru līdzīgi *ISSN*?

Tāda sistēma kļūtu nevadāma bez stipras centralizētas datubāzes, kas pārvaldītu *ISBN* piešķiršanu un ļautu izvairīties no dublēšanās. Centrālās datubāzes izveidošana, pat sadalīta tīkla formā, padarītu šādu projektu par visdārgāko un vissarežģītāko risinājumu *ISBN* sistēmas lietotājiem.

Kādi ir izaicinājumi, pārejot uz 13 ciparu *ISBN*?

Visiem, kas veido ierakstus, glabā tos vai veic apmaiņu ar bibliogrāfiskiem datiem automatizētā sistēmā, būs jānodrošinās, ka viņu lietotās sistēmas spēj pieņemt 13 ciparu *ISBN* formātu. Galvenās *ISBN* lietotāju grupas, ko ietekmēs šīs pārmaiņas, ir izdevēji, izplatītāji, mazumtirgotāji un bibliotēkas. Pārmaiņas ietekmēs programmatūras lietojumus automatizētajās pasūtīšanas sistēmās, krājumu kontroles sistēmās, veikalu kašu sistēmās un bibliotēku datubāzēs.

Izvilkumi no Vadlīnijām 13 ciparu *ISBN* ieviešanai

Retrospektīvā konversija

Izdevējiem savās sistēmās vajadzēs pārveidot viņu rīcībā esošos *ISBN* numurus un piemērot tos jaunajai 13 ciparu formai. Tas attiecas uz numuriem, kas piešķirti jau tirdzniecībā esošajām grāmatām, varbūt arī uz tiem, kas piešķirti jau izpārdotajām grāmatām, uz kurām vēl varētu saņemt pasūtījumus vai cita veida pieprasījumus. Tas pats attiecas uz vēl neizmantotajiem numuriem, ja *ISBN* aģentūra izdevējam tādus ir iedalījusi.

Programmatūra neliela apjoma konversijai būs plaši pieejama, to saviem klientiem var piegādāt arī sistēmu piegādātāji. Dažiem izdevējiem, īpaši tiem, kuru rīcībā palikuši daudzi neizmantoti 10 ciparu numuri, var rasties vēlēšanās izmantot atlikušos 10 ciparu *ISBN* numurus savās iekšējās sistēmās, vai arī pielabot šos numurus tikai skata pēc, lai šķistu, ka tie ir konvertēti, kaut arī patiesībā tie joprojām būtu 10 ciparu *ISBN*. Tā nevajadzētu rīkoties, jo tad, kad aprītē nāks numuri ar prefiksu 979, var rasties neskaidrības un pārpratumi. Īpaši bīstami tas būtu tādiem lietotājiem, kas savās iekšējās sistēmās īsina *ISBN* numurus līdz produkta numuram un kontrolciparam, atmetot pat reģistranta elementu.

Piezīme. Izdevējiem nav visai savai produkcijai jāliek uzlīmes ar jaunajiem *ISBN* numuriem, jo svītrkods saglabājas tas pats, un *EAN Bookland* numurs zem svītrkoda ir identisks 13 ciparu *ISBN* numuram – tikai bez defisēm.

No 2007. gada 1. janvāra grāmatattirgotājiem vajadzēs strādāt ar 13 ciparu *ISBN* numuriem pasūtīšanā, rēķinu-faktūru izrakstīšanā un citās operācijās. Vairums grāmatattirdzniecības sistēmu spēs darboties ar 13 ciparu numuriem, ko jau izmanto *EAN* sistēmā. Tām varētu būt izdevīgi, ka ir iespēja nolasīt un apstrādāt tādas pašas struktūras numurus arī grāmatām bez pārpratumu riska. Neautomatizētā preču kontrolē un citās sistēmās varētu būt nepieciešams konvertēt numurus no 10 uz 13 cipariem.

Bibliotēkas un bibliotēku sistēmas

Bibliotēkām un bibliotēku sistēmu piegādātājiem vajadzēs nodrošināt kā 10 ciparu *ISBN*, tā arī 13 ciparu *ISBN* pastāvēšanu iespējami agrāk par 2007. gada 1. janvāri, kā arī turpmāk.

Nav nepieciešams retrospektīvi konvertēt *ISBN* numurus bibliogrāfiskajos ierakstos, taču ierakstu formātiem iespējami ātrā laikā jāspēj iekļaut gan 13 ciparu, gan 10 ciparu *ISBN* numurus. Bibliotēkas var vēlēties dokumentēt viena un tā paša *ISBN* numura abas formas tad, ja izdevējs tās abas uzrāda savā izdevumā (jau pirms 2007. gada 1. janvāra). Ja grāmatas pasūtījumam pamatā ir bibliogrāfiskais ieraksts tikai ar 10 ciparu *ISBN* numuru, pirkuma transakcijas ierakstā šis numurs jākonvertē uz 13 ciparu numuru.

Bibliotēku klienti var izmantot esošo informāciju par grāmatām, kurās uzrādīts 10 ciparu *ISBN* numurs, neierobežoti ilgu laiku. Bibliotēkām jānodrošina iespēja atrast bibliogrāfisko informāciju katalogos, meklējot kā pēc 10 ciparu, tā pēc 13 ciparu *ISBN* numura jebkurā formā visā 978 rindā neatkarīgi no tā, kādā formā tas ir bibliogrāfiskajā ierakstā. Tas prasīs izmaiņas indeksos un meklēšanas saskarņu programmatūrā, un tās jāizdara, cik vien iespējams ātri pirms 2007. gada janvāra.

Tām bibliotēkām, kas piedāvā saviem klientiem un darbiniekiem meklēšanu citu bibliotēku katalogos un vēl citos informācijas avotos, izmantojot vienotu lietotāja saskarni, vajadzēs ņemt vērā šīs izmaiņas un pieskaņoties 13 ciparu *ISBN* numuriem kā vienā, tā otrā virzienā. Tām sistēmām, kas sapludina meklējumu rezultātus no daudziem avotiem un novērš dublēšanos, izmantojot *ISBN* numurus, vajadzēs atspoguļot ierakstus, kur būs viena un tā paša *ISBN* numura abas formas. Un otrādi – tām bibliotēkām, kuru katalogiem meklēšanai piekļūst caur attāļajām klientu sistēmām, vajadzēs ņemt vērā *ISBN* izmaiņu ietekmi uz šiem katalogiem.

Bibliotēkām jāparedz izmaiņu ietekme gan uz savām, gan attāļajām sistēmām attiecībā uz saitēm, kā arī saistībā ar tiem pakalpojumiem un saturu, kam pamatā ir *ISBN*. Tiem pieskaitāmi tādi katalogu papildinājumi kā apvāku attēli, saturu rādītāji, kopsavilkumi un pārskati, kā arī tīkla režīmā pieejamās grāmatirgotāju piedāvājuma un ieteicamās literatūras sarakstu sistēmas, saišu serveri, korporatīvie portāli, virtuālā mācībvide un pieeja pilnteksta e-grāmatām.

Bibliotēku sistēmu administrēšanas moduļos var būt nepieciešams mainīt lauku garumus, validācijas kārtību, skata un drukas izkārtojumu. Starpbibliotēku abonementa sistēmas varētu būt atkarīgas no *ISBN* numuriem saskanības noteikšanā. Varētu izmantot tādu programmatūru, kas lieto *ISBN* numurus bibliogrāfisko ierakstu sakritības noteikšanai un dublēšanās novēršanai, kad tos importē tiešsaistē vai paketēs.

Vēlākais no 2007. gada 1. janvāra bibliotēku sistēmām būs jādarbojas ar 13 ciparu *ISBN* numuriem visos grāmatu iepirkumu aspektos, ieskaitot darījumus ar grāmatu tirgotājiem. Bibliotēkām un to sistēmu piegādātājiem vajadzētu sadarboties ar saviem grāmatu piegādātājiem un tirdzniecības organizācijām, lai pēc iespējas ātrāk noteiktu pārejas laika kārtību. *EDI* standartformāti, piemēram, *EDIFACT* darbojas ar abu formu *ISBN* numuriem, tāpēc pārejas posmā ir iespējama abu šo elementu apmaiņa. Jāuzsver, ka šie norādījumi attiecas kā uz tipogrāfiski sagatavotajām grāmatām, tā arī uz e-grāmatām un citiem materiāliem, kam lieto *ISBN* numurus.

Lai gan pieejas (t.i., atsevišķu eksemplāru) numuru licenzēta svītrkodēšana grāmatām nemainīsies, tos svītrkodu skenerus, ko izmanto datu ievadīšanai vai meklēšanas parametru ievadei no *EAN* svītrkodā atrodamā *ISBN* numura un kuri patreiz izvada 10 ciparu *ISBN* numurus, vajadzēs pārprogrammēt.

Izmaiņas *ISBN* numuru piemērošanā

Jaunajā standartā pārskatīts *ISBN* darbības lauks. Tas būtiski neatšķiras no pašreiz pastāvošā darbības lauka attiecībā uz produktformām vai *ISBN* izmantošanas noteikumiem formāta maiņas vai atkārtota izdevuma gadījumā. Taču standarta prasības tiek pieskaņotas arī jaunākiem izdevumu veidiem, piemēram, elektronisko grāmatu piegādēm (e-grāmatām). Papildinformāciju var saņemt „*ISBN* rokasgrāmatā”, kā arī *ISBN* aģentūrā.

13 ciparu *ISBN* numuru ieviešanas laiks

Līdz 13 ciparu *ISBN* ieviešanai paredzēts zināms pārejas laiks, tā ilgums atkarīgs no konkrēto tirdzniecības partneru prasībām. Atsevišķas institūcijas, ieviešot jaunās sistēmas, var pasteidzināt pārējos partnerus iespējami ātrāk pieņemt 13 ciparu *ISBN*. Tas savukārt var izraisīt 13 ciparu *ISBN* plaša mēroga ieviešanu jau pirms 2007. gada.

Izdevējiem, iespējams, vēl vairākus gadus krājumos būs produkcija ar 10 ciparu *ISBN* numuriem, un var gadīties, ka šie izdevēji vēlēsies pēc iespējas ātrāk sākt lietot saviem jaunajiem izdevumiem 13 ciparu *ISBN* numurus. Ja kāds tā izlemtu, tad titullapas otrajā pusē un uz pēdējā vāka (ja nav svītrkoda) numurs uzrādāms šādi:

ISBN-13: 978-1-873671-00-9

ISBN-10: 1-873671-00-8

Tas dotu iespēju pēc 2007. gada 1. janvāra atkārtotiem izdevumiem vienkārši atnest 10 ciparu *ISBN* numuru bez papildu izdevumiem vai ar minimāliem izdevumiem. Tomēr izdevējiem ir jānodrošinās, ka tiek saņemti priekšraksti par *ISBN-13* lietošanu, pirms tos uzrāda iespiestajā materiālā.

Pēc 2007. gada 1. janvāra publicētajiem materiāliem jāpiešķir un jālieto 13 ciparu numurs:

ISBN 978-1-873671-00-9

Svītrkods uz grāmatas pēdējā vāka paliek nemainīgs, izņemot vizuāli nolasāmo, virs svītru koda attēla uzrādāmo *ISBN* numuru, – tam jābūt 13 ciparu formā, kur uzskatāmības labad ciparu grupas atdalītas ar defīšēm. Tiem izdevējiem un iespaidējiem, kuri svītrkodu veidošanai izmanto paši savu programmatūru, jāseko, lai tā atbilstu jaunajām prasībām un lai starpnieki, kas piegādā filmas vai citus elektroniskās svītrkodēšanas elementus, ir šos jauninājumus pareizi sapratuši.

ISBN 978-1-873671-00-9

Svītrkoda piemērs ar vizuāli nolasāmu 13 ciparu *ISBN*

PIEZĪME. Līdz 2006. gada beigām izdevējiem un iespaidējiem jāturpina uz grāmatu pēdējā vāka virs svītrkoda uzrādīt vizuāli nolasāmu 10 ciparu *ISBN*, pat ja titullapas otrā pusē iespiests gan *ISBN-10*, gan *ISBN-13*. Lietotājiem, kas vēlēsies noteikt uz iespiestā svītrkoda un ar to saistītā teksta pamatotu *ISBN-13*, būs jāizmanto vizuāli nolasāmais *Bookland EAN*, kas iespiests zem svītrkoda.

Algoritmi *ISBN-10* un *ISBN-13* validācijai un sadalīšanai atrodami izdevumā „*ISBN* rokasgrāmata” (<http://www.isbn-international.org>). Datnes, uz kurām dotas atsauces algoritmos, saīsinātā veidā pieejamas Starptautiskās *ISBN* aģentūras tīmekļa vietnē.

ISBN-13 ieviešanas laikā jāpievērš uzmanība katalogiem un pasūtījumu formulāriem. Izdevējiem pārejas periodā ieteicams uzrādīt savos izdevumos kā 10 ciparu *ISBN*, tā 13 ciparu *ISBN*. Nav jālieto saīsināti *ISBN* numuri, kas var izsaukt neskaidrības.

Iespējams daži grāmattirgotāji vēlēsies veikt pasūtījumus, lietojot 13 ciparu *ISBN* numurus pirms noteiktā laika. Par to tirdzniecības partneriem ir īpaši jāvienojas. Arī

izdevējiem jāvienojas ar saviem sistēmu apgādātājiem, vai viņi konvertēs visus ienākošos *ISBN* uz 13 ciparu formātu, kad grāmattirgotāji to sāks lietot. Jebkurā gadījumā viņiem jābūt gataviem pēc 2007. gada 1. janvāra apstrādāt 13 ciparus, lai nebūtu neskaidrību ar prefiksu 979.

Atbildība par izmaiņām

Institūcijām ieteicams pārskatīt visas pastāvošās sistēmas, kā manuālās, tā elektroniskās, un iespējami ātri uzsākt darbu un, ja nepieciešams, piešķirt resursus to pielāgošanai. Ieteicams katrā institūcijā izvirzīt galveno atbildīgo personu, kas kontrolē nepieciešamos pārejas pasākumus visās attiecīgajās jomās. Pārsvārā izmaiņas skars sistēmas, taču tās var atstāt iespaidu arī uz redakciju darbu, tirdzniecību un marketingu, dizainu un ražošanu, kā arī uz autoratlīdzību un citiem norēķiniem izdevniecībās.

Iespējamās izdevniecību sistēmas, ko var ietekmēt *ISBN* izmaiņas (saraksts nav izsmeļošs):

- *ISBN* numuru piešķiršana,
- informācija par produktu,
- redakcionālā pārvaldība,
- ražošanas sistēmas,
- e-grāmatu piegādes sistēmas,
- pieprasījumu aizpildīšana/noliktavu pārvaldība,
- grāmatvedības sistēmas,
- tiesības un līgumi,
- tiesību pārvaldība un autoratlīdzības sistēma.

Grāmatu tirgotājiem vajadzēs pārskatīt:

- pasūtīšanas sistēmas,
- krājumu kontroli,
- kases sistēmas,
- grāmatvedības sistēmas u.c.

Bibliotēkām būs jāpārskata:

- komplektēšanas sistēma, ieskaitot transakciju dokumentus ar tirdzniecības partneriem,
- katalogu un citu bibliogrāfisko datu ierakstu sistēma,
- starpbibliotēku abonementa sistēma,
- bibliogrāfisko ierakstu importa sistēmas,
- svītrkodu skeneri,
- vietējie katalogi,
- informācijas portāli, metameklēšanas sistēmas,
- sadarbība ar attālas pieejas informācijas avotiem un klientiem,
- sistēmu saites uz un no attāliem informācijas avotiem un pakalpojumiem,
- citas ar *ISBN* saistītās funkcijas un sistēmas.

Saziņa ar tirdzniecības partneriem

Noteikti lēmumi un to izziņošana par pārejas laiku un jaunā standarta ieviešanas metodēm ir ļoti būtiski šī jaunā standarta ieviešanā. Visām institūcijām šajā sakarā ieteicams ziņot saviem partneriem jaunā standarta ieviešanas plānu un darba grafikus, kā arī pārliecināties, ka partneri veic līdzīgus *ISBN-13* ieviešanas pasākumus.

Citi apsvērumi

Jaunizveidotā sistēma ar savām iespējām turpmāk pieņemt vēl jaunus prefiksus 13 ciparu *ISBN* numuru veidošanai varēs pastāvēt ilgus gadus. Tomēr tās veidotājiem jāpatur prātā arī vēl citi aspekti attiecībā uz lauku garumu:

- Dažām institūcijām ir interese par 14 ciparu Globālo tirgus vienības numuru (*GTIN*), kur 13 ciparu *ISBN* numuru ievada vēl viens cipars, ko tirdzniecības partneri var izmantot kā iesaiņojuma veida indikatoru.
- Digitālo objektu identifikatoru (*DOI*) vai vienoto resursu nosaukumu (*URN*) lietošana rūpniecisko piegāžu ķēdē var paplašināties, taču tie ir maināma garuma identifikatori, kas spēj sevī iekļaut *ISBN* numurus.

ISBN sistēma savā jaunajā formā izveidota kā vienkārša un stabila sistēma visām šobrīd zināmajām lietošanas sfērām, tomēr būtu ieteicams to veidot elastīgu attiecībā uz jaunām lietojuma formām nākotnē.

Biežāk uzdotie jautājumi

Kas notiks ar izdevējam piešķirtajiem *ISBN* numuriem, kuri vēl nav izmantoti?

Izdevējam vajadzētu turpināt tos izmantot visus līdz pēdējam, taču tie ir jākonvertē uz jauno 13 ciparu formu ar prefiksu 978.

PIEMĒRS

ISBN 1-873671-00-8

jākonvertē uz

ISBN 978-1-873671-00-9

Vai jau izdotajām grāmatām būs jāpiešķir jauni *ISBN* numuri?

Nē. No 2007. gada 1. janvāra jau pastāvošos *ISBN* numurus jākonvertē uz 13 ciparu *ISBN* (ar prefiksu 978). Tas attiecas uz to publikāciju aprakstiem, ar kuriem vēl būs jāveic transakcijas, pie tiem pieder izpārdotie izdevumi, kā arī tie, kas atrodami katalogos.

ISBN numurs un svītrkods pašā grāmatā nav jāmaina, ja to neizdod atkārtoti, jo pastāvošais *EAN-13* ir tieši tas pats numurs, kas jaunais 13 ciparu *ISBN*.

Vai izdevēji drīkst jau lietotos 10 ciparu *ISBN* numurus lietot atkārtoti, pievienojot tiem prefiksu 978?

Nē, nedrīkst. Prefiksa pievienošana iepriekš izmantotam *ISBN* numuram nerada jaunu numuru, – katrai jaunai publikācijai ir jānodrošina atsevišķs, pilnīgi jauns numurs.

Vai pēc 2007. gada 1. janvāra es varēšu sazināties ar saviem tirdzniecības partneriem, lietojot 10 ciparu *ISBN*?

Pēc 2007. gada 1. janvāra *ISBN* būs 13 ciparu numurs, un visām mehāniskajām sistēmām ir jāspēj to lietot šādā formā. Pēc šī datuma tirdzniecības sistēmas var atteikties lietot 10 ciparu *ISBN* numurus. Pārejas posmā, protams, iesaistītās puses var vienoties par abu formu lietošanu.

Vai izdevējiem ir jāpāriet uz 13 ciparu *ISBN* numuriem? Vai viņi var turpināt lietot 10 ciparu numurus?

No 2007. gada 1. janvāra izdevējiem ir jāmaina visas attiecīgās sistēmas tā, lai viņi spētu pāriet uz 13 ciparu *ISBN* numuriem, lai novērstu neskaidrības (kad par *ISBN* numura papildu prefiksu sāks lietot 979). Lai gan neskaidrību rašanās iespēja ir diezgan maza, izdevējiem ļoti ieteicams līdz tam laikam veikt nepieciešamo konversiju. Būtiski ir, lai uz šo laiku mehāniskās sistēmas ir pielāgotas un lai saziņā ar tirdzniecības partneriem nebūtu pārtraukumu.

Ja mūsu firmai vēl ir daudz 10 ciparu *ISBN* numuru, kāpēc mums tie jāpārformatē uz 13 ciparu *ISBN* numuriem?

ISBN standarts mainās. *ISBN* numuri starptautiskā mērogā tiek izmantoti tirdzniecībā, un arī to piešķiršana tiek organizēta starptautiskā mērogā. 13 ciparu numuri ir nepieciešami, jo dažās pasaules valstīs pašreizējo numuru krājums izsīkst. Lai sistēma darbotos, numuru pieejamības paplašināšanai pieņem papildu prefiksu 979.

Vai izdevējs drīkst lietot prefiksu 979 saviem pastāvošajiem 10 ciparu *ISBN* numuriem?

Nē. Sk. nākamo jautājumu.

Vai jaunajā numuru rindā ar prefiksu 979 mūsu firma saņems tos pašus izdevēju identifikatorus, kas mums bija prefiksa 978 rindā?

Gandrīz droši var sacīt, ka tā nenotiks. Viens no iemesliem, kāpēc sāka pietrūkt 10 ciparu numuru, bija tas, ka numurus piešķīra pārāk devīgi, tāpēc dažiem izdevējiem to ir vairāk nekā viņiem vajadzīgs. *ISBN* aģentūras turpmāk centīsies iedalīt izdevējiem mazākus numuru blokus, un tas veicinās jaunu kritēriju veidošanos prefiksu iedalīšanā.

Vai grāmatā jāiespiež abi – gan 10 ciparu, gan 13 ciparu *ISBN* numurs?

Pēc 2007. gada 1. janvāra iespiestajās grāmatās ir jābūt tikai 13 ciparu numuram. Lai atvieglotu izmaiņu ieviešanu, izdevēji tiek lūgti jau pirms šī datuma titullapas otrajā pusē uzrādīt abus – kā 10 ciparu, tā arī 13 ciparu *ISBN* numurus, lai atkārtotiem iespiedumiem turpmāk 10 ciparu versiju varētu vienkārši anulēt.

Līdz 2007. gada 1. janvārim nav nepieciešams uzrādīt 13 ciparu *ISBN* numuru virs svītrkoda, jo zem svītrkoda ir vizuāli nolasāms *Bookland EAN* numurs, kas atbilst *ISBN-13* numuram (tikai bez defīšēm). Tomēr pēc 2007. gada 1. janvāra 13 ciparu *ISBN* numuriem ar visām defīšēm vizuāli nolasāmā formā jābūt virs svītrkodiem.

Ieteikumi starptautisko sistēmu attīstīšanā

Veidojot programmatūru, kam paredzētas interaktīvas darbības ar *ISBN*, sistēmu attīstītājiem ieteicams ņemt vērā sekojošo:

ISBN datu ievade – vispārīgi apsvērumi

Lai gan *ISBN* standarts nosaka tikai 13 ciparu formātu, manifestācijas ar 10 ciparu numuriem, saistītas ar 978 *EAN.UCC* prefiksu piegāžu virknē būs sastopamas vēl vairākus gadus. Sistēmu attīstītājiem vajadzētu apsvērt, kādā mērā datu ievades ierastā kārtība pieņems un konvertēs 10 ciparu numurus uz 13 ciparu numuriem sistēmas iekšējām vajadzībām.

Kad 10 ciparu *ISBN* numuru konvertē uz 13 ciparu formātu, prefiksa elements 978 ievada pirmos 9 no 10 *ISBN* cipariem, kam tālāk seko kontrolcipars, kuru kontrolcipara formulā izskaitļo, lietojot moduli 10 (sk. 4.5.).

Tā kā visi *EAN.UCC* produktu identifikatori var būt 14 ciparu formā, sistēmu attīstītājiem ieteicams koncepcijā paredzēt atbilstību *GTIN* (sk. 13.2.).

ISBN datu ievade – apsvērumi numuru derīguma pārbaudē

Lai apstiprinātu ievades datu *ISBN* ticamību, ir pieejami divi atbilstības pārbaudes līmeņi:

- Kontrolcipara atbilstības pārbaude (sk. 4.5.)
 - Kontrolcipara atbilstības pārbaudes process ir vienkārša matemātiska formula, ko var izmantot, lai pārbaudītu *ISBN* ievades datu iekšējo saskanību. Kontrolcipara atbilstības pārbaude atklāj daudzas datu ievades kļūdas, taču tā neapstiprina faktu, ka dotais *ISBN* numurs pieder reģistrantam no noteiktas numuru rindas šī reģistranta grupā.
- Reģistrantu grupas un reģistranta atbilstības pārbaude (sk. 4.6.).
 - Ar šo divpakāpju formulu izmantošanas procesu var pārbaudīt vai konkrēto reģistrācijas grupu un konkrēto reģistranta numuru rindu šajā grupā ir akceptējusi Starptautiskā *ISBN* aģentūra. Numurs ir nederīgs, ja nav noteikta reģistrācijas grupa vai reģistranta numuru rinda. Ja reģistrācijas grupa un reģistranta rinda ir noteikta, *ISBN* numuru iespējams sadalīt piecos elementos:
 - Prefiksa elements,
 - Reģistrācijas grupas elements,
 - Reģistranta elements,
 - Publikācijas elements,
 - Kontrolcipars.
 - Reģistrantu numuru rindu noteikšana un piešķiršana ir nepārtraukts process, ko uzrauga Starptautiskā *ISBN* aģentūra. Jaunākā informācija par reģistrantu numuru rindām būs pieejama Starptautiskās *ISBN* aģentūras tīmekļa vietnē pēc vienotā resursa vietraža (*URL*). Sistēmu attīstītājiem ieteicams regulāri tajā ieskatīties un iepazīties ar atbilstības pārbaudi un rindu dalījuma aktualitātēm.

ISBN datu izvade – vispārīgi apsvērumi

Pēc 2007. gada 1. janvāra visos ārējos *ISBN* pārņemšanas gadījumos jāspēj izmantot 13 ciparu *ISBN* numuri.